

میراث شهری

شماره ۴۰ پاییز ۹۴

No.40 Autumn 2015

۲۰۷-۲۳۶

زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۶/۱۳

زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۱۲/۱۱

تبیین اصول و معیارهای طراحی فضاهای بازداشتگاهی شهری با تاکید بر روانشناسی اجتماعی؛ موردپژوهی: معماری زندان

زیبا معصومی* - دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب،
تهران، ایران

روزبه نقشینه - دکتری معماری، استادیار، هئیت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران

Principles and design criteria detention urban spaces with an emphasis on social psychology; A Case Study of Architecture in prison

Abstract

Social life needs security, security that ensures constructive activities social, economic, and political development is in general. Security is not created spontaneously in the community are some of the blessings sublime molested and raped answer And to prevent the invasion of the number of control and maintenance is necessary. The prison maintenance, control and guidance to the offenders to community safety and security to be able to grow the distribution. In other words, part of the mental health community to focus on the role of prisons in reforming the juvenile offenders. The overall objective of social psychological research as a prison design approach is that prison is a series of spaces and functions are effective in rehabilitating offenders personality, correcting and training. Detailed objectives such attention to aesthetics to instill a sense of security without restriction to the prisoner and Spaces designed to help bring the perpetrators and intellectual development and foster a sense of hope for the future and meet their emotional needs have been determined to fulfill the main goal. The method in this research includes studies library, athletics is preparing a questionnaire and architectural design. Much of the paper documents and the data based on studies library is set and from different sources were used to examine the theoretical basis. The guidelines and principles for designing these spaces have been mentioned.

Keywords: jail, prison space design criteria and design principles.

چکیده

زندگی اجتماعی نیازمند امنیت است؛ امنیتی که ضامن فعالیت‌های سازنده اجتماعی، اقتصادی، و سیاسی به طور کلی توسعه ای است. امنیت خود به خود پدید نمی‌آید؛ چراکه در اجتماع عده‌ای هستند که این نعمت والا را مورد تعرض و تجاوز قرار می‌دهند و برای جلوگیری از تعرض این عده کنترل و نگهداری آنان ضرورت می‌یابد. زندان نقش نگهداری، کنترل و هدایت مجرمین را به عهده دارد تا اجتماع بتواند با امنیت و سلامتی راه رشد و بالندگی را طی نماید. به عبارتی دیگر، بخشی از سلامت روانی اجتماع به نقش زندان‌ها در اصلاح و تربیت مجرمین معطوف می‌گردد. از اهداف کلی تحقیق تحت عنوان طراحی زندان با رویکرد الگوهای روانشناسی اجتماعی این است که زندان شامل مجموعه‌ای از فضاهای و عملکردهای موثر در بازپروری شخصیتی و اصلاح و تربیت مجرمین می‌باشد. اهداف جزئی همچون توجه به مبحث زیبایی‌شناسی، ایجاد امنیت بدون القا حس محدودیت به شخص زندانی و طراحی فضاهایی برای مدد رساندن به مجرمین، پرورش فکری، تقویت حس امیدواری به آینده و تأمین نیازهای عاطفی آن‌ها برای تحقق هدف اصلی تعیین شده‌اند. روش تحقیق در این پژوهش شامل مطالعات کتابخانه‌ای، میدانی تهیه پرسش نامه و طراحی معماری می‌باشد. بخش عمده‌ای از مقاله بر اساس روش اسنادی و ابزار گردآوری داده: مطالعات کتابخانه‌ای تنظیم می‌شود و از منابع مختلفی در جهت بررسی مبانی نظری استفاده شده است. در پایان راهکارها و اصولی برای طراحی این فضاهای مورد اشاره قرار گرفته است.

وازگان کلیدی: زندان، طراحی فضاهای ندامتگاهی، معیارها و اصول طراحی.

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۷۱۷۱۶۰۸، رایانame: ziba.masoomi@gmail.com

این مقاله از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول با عنوان «طراحی زندان با رویکرد الگوهای روانشناسی اجتماعی» استخراج شده است که از راهنمایی دکتر روزبه نقشینه بهره برده است که بدین وسیله مراتب سپاس و امتنان خویش را اعلام می‌دارد.

مقدمه

«زندان» مکانی است که اشخاص از نظر فیزیکی، محدود و توقیف و معمولاً از آزادی‌های شخصی محروم می‌شوند. زندان‌ها به طور قراردادی سازمان‌هایی هستند که بخشی از نظام قضائی یک کشور محسوب می‌شوند^۱ و به منظور اجرای کیفر حبس به عنوان یک مجازات قانونی که به صورت حکم از سوی دادگاه صادر شده است، به دلیل ارتکاب جرم بکار می‌رond.^۲ به این ترتیب عامل امنیت دارای دو بعد اجتماعی و طبیعی می‌شود. فرآیندهای اکولوژیکی مهم در شهرها را می‌توان «تراکم» (Concetration)، «تمرکز» (Centralization)، «عدم تمرکز» (Decentralization)، «جداپی مکانی» (Segregation)، «هجموم» (Invasion)، و «توالی» (Succession) نامید. به نظر می‌رسد زندان یکی از محدود موضوعاتی باشد که انسان را از بود تولد و شاید هم قبل از آن را تا به امروز زیر ذره بین می‌برد. این موضوع بسیار مناسبی است که می‌تواند همراه با رشد او از حساسیت‌ها و تاثیراتش صحبت کند و در این راه برای ساختن فضایی متناسب با او از تمام دانش‌ها از جمله روانشناسی اجتماعی و معماری سود جوید. شاید این یکی از بهترین سوژه‌ها باشد که با مطالعات وسیع روانشناسی اجتماعی به تئوری‌هایی بررسد که سعی در تطابق فضای کالبدی

دریی شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۰۸

۱. بر اساس آخرین آمارهای جهانی بیش از ۲۱۸ میلیون نفر در ۲۱۸ کشور جهان زندانی می‌باشند که این مرکز اعلام کرده است آمار زندانیان در ایران از ۲۵۰ هزار به ۲۷۱ هزار نفر کاهش یافته است. بر اساس آخرین آمارهای جهانی بیش از ۱۰ میلیون نفر در ۲۱۸ کشور جهان زندانی می‌باشند که این مرکز اعلام کرده است آمار زندانیان در ایران از ۲۵۰ هزار نفر کاهش یافته است. آمار کلی و جزئی زندانیان در تمام کشورهای جهان در مدیریت آموزش و پژوهش سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های مردم نهاد نقش بسزایی می‌کنند به نحوی که می‌توان بررسی وقوع جرم، رفتار صحیح با زندانیان، حقوق زندانی و اصلاح قوانین کیفری و جزای در کشورهای جهان را به عنوان مهمترین مولفه‌های پژوهشی دانست (این خبر در تاریخ ۲۱ بهمن ۱۳۹۱ به نقل از خبرگزاری مهر ذکر شده، در پرتال خبری ممتاز نیوز منتشر گردیده است).

۲. ۱۴۰ هزار نفر شهرهای ایرانی در فضاهای سال‌های آغازین زندگی خود را پشت میله‌های ۱۳۸۴ زندان در سراسر کشور گذرانده‌اند. با آن که این تعداد زندانی حداقل ۴۰ هزار نفر کمتر از آمار زندانیان در ایران طی سال‌های قبلي تر به رغم افزایش جمعیت است اما هنوز از لحاظ استانداردهای جهانی مطلوب به شمار نمی‌رود. به نظر می‌رسد که با طراحی معماری که مطابق با الگوهای روانشناسی اجتماعی باشد بتوانیم تاثیر بسزایی در آمار زندانیان و حتی بازگشت مجدد زندانیان داشته باشیم.

۳. مکتب جامعه‌شناسی شیکاگو سلسه وسیعی از موضوعات گوناگون را که در تئوری و چه در تئوری و چه در پژوهش‌های تجزیی، در بررسی گیرند، اما شهرت آن پیش از هر چیز مربوط به شناسی شهری آن و در درجه دوم به خاطر وجود اوردن روشنی است که کنشی مقابل نمایندگان نامیده می‌شود. ما نیز با توجه به موضوع بحث مسئله جامعه‌شناسی شهری را مورد تمقق بیشتر قرار می‌دهیم. این تفکر که شهرها به اندازه کافی شبیه هم هستند و وجود تشابه بین دو شهر را می‌توان در سایر شهرها تعیین کرد، موضوع اصلی مطالعات دانشگاه شیکاگو زیر نظر دکتر رایت پارک در سال ۱۹۱۵ مقاله‌ای تحت عنوان نظری ادبیه روسی شهر، رفتار انسانی در محیط شهری به چاپ رسانید که توجه همه حفاظ علمی را به تحقیقات تحریبی درباره شهرها و فرمول‌بندی منظم نظریات در یک مجموعه کلی، به خود جلب کرد. مقاله پارک مجموعه‌ای از مقاهم را پدید آورد که انتخاب و قالب‌بندی مسائل و تفسیر منظم حقایق را ممکن می‌ساخت. بررسی‌ها و تحقیقات، این افکار را اشاعه داد که اجتماع شهري با رشد سازمان خود مجموعه‌ای از تنبیلات، گرایش‌ها و رویدادهایی است که در قالب نظری قابل تبیین است و می‌تواند موضوع مستقلی برای مطالعه گردد. مطالعات دانشگاه شیکاگو اصولاً از دیدگاه بوم‌شناسی (اکولوژیک) بود. یعنی به نواحی که در شهرها به صورت طبیعی شکل می‌گرفتند علاقمند بودند. نواحی که بدون طرح قبلی به وجود می‌آمدند و کارکرد داشتند. از این‌رو ارنست برگس و پارک دانشجویان فوق‌لیسانس و دکترای خود را به مطالعات بوم‌شناسی شهرها تشویق کردند که منجر به تحقیقات وسیعی در این زمینه شد.

می گیرد.

پیشینه تحقیق

پیشینه و زمینه نظری مباحث جرم شناسی شهری را باید حداقل از «مکتب جامعه شناسی شیکاگو»^۳ و «مطالعات اولیه اکولوژی شهری» مورد بررسی قرار داد. اواسط قرن نوزدهم نقشه برداری از توزیع و آمارگیری جرم آغاز شد. «گرلندر» (۱۹۹۷) در قرن ۱۹ مطالعات بلندمدت و پیوسته‌ای را از مکانهای پرخطر ثبت نمود. «دل کارمن و رابینسون» (۲۰۰۰) در قرن ۱۹ به این مورد در آمریکا اشاره نمودند که جنایتکاری مجرمان، آسیب شناسانه و دلیل گرایانه بوده است. در همین زمان چنین دیدگاهی در اروپا شایع شده و تفکر جرم شناسانه برای بیش از یکصد سال حکمفرما شد. اگرچه سهم این رویکرد مورد تردید واقع شده، اما افرادی چون «دل کارمن» و «رابینسون» آنرا به طور غیرمستقیمی برجسته نمودند. با این وجود این ایده‌ها نقش قاطعی در کاربرد طراحی محیطی برای جلوگیری از گسترش مرض سل بین سالهای ۱۸۰۰ تا ۱۹۰۰ در آمریکا ایفا نمودند. این ایده‌ها بطور گستردگی منعکس کننده سلامتی اجتماعی مبتکرانه‌ای در طول دوره متناظر بوده که پاسخی به بیماری همه گیر وبا در سال ۱۸۴۰ بوده است. «دل کارمن و رابینسون» مردم مبتلا به بیماری سل و مُرتکبان رفتار جنایتکارانه را به ترتیب به عنوان عناصر نامطلوب و تهدیدهایی برای اینمی جامعه آمریکایی دانستند. آنها همچنین تلاش‌های بدست آمده از طریق استراتژی «جلوگیری از جرم از طریق طراحی محیطی» را برای کنترل بیماری بیان نموده و به دلیل نوشه‌های آکادمیک در این زمینه در زمرة بنیانگذاران آن رویکرد جای گرفتند. «بوتومز و وایلز» (۱۹۹۷) بیان نمودند که جنبش جدیدی توسط بررسی جنایات در سال ۱۹۶۰ ایجاد شد و به دنبال آن در سال ۱۹۷۰ با توسعه‌هایی در جرم شناسی، به تمرکز بیشتر روی جرم (تخلف) نسبت به مخالف ادامه یافت. اما در رابطه با فضاهای بازداشتگاهی مروری بر سابقه تحقیقات انجام شده

به شرح زیر است:

۱. «مدیریت سیستم بلندمدت زندان سال ۱۹۸۴»: در این پژوهش مدیریت سیستم بلندمدت زندان‌ها در دراز مدت مورد مطالعه قرار گرفت. از نتایج این پژوهش زیر سوال بردن مساله محروم ساختن زندانی از یک زندگی عادی اجتماعی بود (یتری، ۱۳۷۴، ص ۱۰۶).
۲. «سمت و سویی نوین در طراحی معماری زندان ۱۹۸۵»: در این تحقیق، نسل جدید و تجزیه و تحلیل نحوه برخورد و خواسته‌های آنان در کشور آمریکا مورد مطالعه قرار گرفت. این گزارش‌ها سبب شد نحوه طراحی و مدیریت زندان‌های آمریکا به طور کلی تغییر یابد و آین نامه‌ای تحت عنوان «سیستم توجیهی طرح زندان‌ها». P.D.B.S منتشر شود.
۳. «آین نامه‌های سیستم توجیهی طراحی زندان (P.D.B.S.)»: در آین نامه .P.D.B.S قواعد لازم طراحی زندان و استاندارهای آن مطرح و از سال ۱۹۹۱ میلادی تمامی زندان‌های آمریکا طبق این آین نامه طراحی و مدیریت شدند. از مبانی مشخص این آین نامه تفکیک بخش‌های مجزا زندانیان، طراحی محیط و محوطه زندان و تخصص پرسنل می‌باشد و همچنین روابط بین زندانی و پرسنل و روابط بین زندانیان مورد توجه قرار گرفت.

از پژوهش‌هایی که در زمینه ویژگی‌های اجتماعی زندان و زندانیان صورت گرفته می‌توان به پایان نامه‌هایی اشاره کرد: ۱. بررسی و ویژگی‌های شخصیتی مجرمین: در این تحقیق ساختار شخصیتی مجرمین، طبقه‌بندی مجرمین، ارتباط عواملی چون سن، سواد، تاهر، جنسیت، موقعیت تولد، تراکم جمعیت و شغل با انواع جرایم مورد مطالعه قرار گرفته است. سپس چهار گروه از مجرمین با جرایم سرقت، انحرافات جنسی، سوءاستفاده مالی و مواد مخدر در زندان مرکزی کاشان بررسی شدند. ۲. «مرکز اجتماع درمان مدار مشهد»: مرکز اقامتی و درمانی معتادین، هدف پژوهش تاسیس مرکزی جهت نهادینه کردن بیماری اعتیاد به جای جرم

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۰۹

به عبارت دیگر محیط مجموعه شرایط و عواملی است که تاریخ، طبیعت، جامعه، روابط فردی و ویژگی‌های خانوادگی می‌سازد و از درون و برون فرد را در بر می‌گیرد و می‌پوراند تا جایی که برخی از اندیشمندان عقیده دارند که انسان زاده محیط خود است» (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۷۳).

در این رابطه باید گفت که مرکز مطالعات بین المللی زندان‌های جهان سال هاست که با جمع آوری آخرین آمار زندانیان جهان، بیش از ۲۲۰ کشور توانسته است بستر مناسبی برای تحقیقات و پژوهش‌های کارشناسان، جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان فراهم کند؛ البته این آمار نمی‌تواند به طور صد درصد صحیح باشد، زیرا در بعضی از کشورها همچون آمریکا و رژیم اشغالگر قدس زندان‌های مخفی مانند ابوغریب و گوانتانامو وجود دارد که آمار زندانیان به طور رسمی اعلام نمی‌شود. بر اساس آخرین آمارهای این مرکز که روز قبل اعلام شد آمار زندانیان ایران در این پایگاه اینترنتی از ۲۵۰ هزار به ۲۱۷ هزار نفر کاهش یافته است. بر اساس این گزارش، ۲۲۲ کشور جهان آمار زندانیان خود را به این مرکز جهانی هر ۶ ماه یک بار اعلام می‌کنند که بر اساس آخرین آمارها کشور دانمارک با ۸ زندانی کمترین و آمریکا با بیش از ۲ میلیون و ۲۳۹ هزار زندانی بیشترین آمار زندانیان جهان را از آن خود کرده است. همانگونه که انسان در شرایط اقلیمی و نیز شرایط زیستی خاص که از پیش وجود داشته و بر رفتار وی تاثیر می‌گذارد، افراد و اجتماعات را نیز سنت‌های قومی، آداب و رسوم اجتماعی، سازمان‌ها و نهادهایی احاطه کرده که محیط اجتماعی آن‌ها را تشکیل می‌دهد. لاکاساین می‌گوید: «بزهکاری یک میکروب اجتماعی است. این میکروب در محیطی که آمادگی پوراندن تبهکار نداشته باشد بروز نکرده، جرمی اتفاق نمی‌افتد. بدین اعتبار، هر جامعه بزهکارانی دارد که شایسته همان جامعه هستند زیرا محیط اجتماعی بر اثر عوامل مختلف در فرد اثر کرده او را به ارتکاب جرم

بودن اعتماد و کاهش برگشت پذیری معتادان به مصرف مواد (عود) و آگاه سازی و مصنوع سازی فردی و گروهی افراد در اجتماع و الگوسازی است. با توجه به الزام وجود همه روش‌های درمانی در زمینه اعتماد و نگاهی کلان به زیان‌های اعتماد و عوارض آن در جامعه و با توجه به اینکه به این روش درمانی (اجتماعی درمانی) روشی جامع از خانواده و فرد و گروه و کار و تفریح درمانی می‌باشد و موفق آمیز بودن آن در دیگر جوامع نیاز به وجود داشتن این مرکز با اهداف گفته شده و مدنظر احساس می‌شود.

۳. «مجتمع بازپروری معتادین مهیار استان اصفهان»: هدف این تحقیق تاثیر آموزش و مشاوره گروهی بر تغییر نگرش معتادین است جامعه آماری شامل افراد مرکز بازپروری معتادین مهیار اصفهان در سال ۱۳۷۵ است، شیوه پژوهش از نوع شبه‌تجربی است. نتایج حاصله حاکی از این مطلب است. گروهی که تحت روش آموزش مستقیم قرار گرفته‌اند، تغییر معنی‌داری در نگرش معتادین نشان داده نشده، در صورتیکه گروه دوم که تحت مشاوره گروهی قرار داشتند تفاوت معنی‌داری با سایر گروه‌ها دارا بودند.

ادبیات نظری

از نیمه اول قرن ۱۹ عده‌ای از دانشمندان عوامل عمومی بزهکاری را مورد بررسی قرار دادند و به تاثیر «عوامل درونی» که شامل عوامل فردی، روانی، جسمی می‌شد و «عوامل محیطی یا بیرونی» که شامل محیط اجتماعی، جغرافیایی، اقتصادی و سیاسی تقسیم‌بندی کردند و با انتشار افکار و عقاید خود در برابر عواملی که مورد تایید زیست‌شناسان، پژوهکان، روان‌پژوهان و روان‌شناسان قرار داشت، فصل جدیدی در جرم‌شناسی مطرح شد که به شرح عامل محیطی یا بیرونی و اهمیت انتخاب عامل اجتماعی خواهیم پرداخت. «عوامل بیرونی محیطی به مجموعه عواملی که از خارج ارگانیسم را در بر می‌گیرد و در آن اثر می‌کند محیط‌گویند.

می کشاند» (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۲۶).

محیط خانوادگی اولین محیط اجتماعی است که فرد در آنجا چشم به دنیا گشوده و رشد خود را از آنجا آغاز می کند. در سنین اولیه زندگی با اینکه کودک هنوز راه نمی رود و حرف نمی زند لیکن تمام حرکات اطرافیان خود را تقلید و رفتار و کردار اطرافیان در ضمیر او حک و شخصیت طفول بی ریزی می گردد. از اواخر قرن ۱۹ دانشمندان با تحقیق و پژوهش اجتماعی و بررسی آمارهای کیفی، تاثیر وضع محیط خانوادگی را در بروز جرائم تایید و اذعان داشتند که وضع محیط خانوادگی رابطه مستقیم با بروز حالت خطرناک و ارتکاب جرم دارد برای بررسی این تاثیر باید محیط تشنج خانوادگی، رابطه طفل با والدین، از هم گسیختگی خانواده، رفتار و کردار والدین، روابط عاطفی و تربیتی والدین، موفقیت طفل در سلسله مراتب خانوادگی و محیط مسکن ارزیابی و مورد کارشناسی قرار گیرد (دانش، ۱۳۶۹، صفحه ۵۶).

«میشل فوکو» در گفت و گوی به چاپ رسیده توسط نشریه‌ی شانز شماره ۲۲؛ اکتبر ۱۹۷۷ می گوید: «جامعه در همه جا، در خیابان، در محل کار، در خانواده و سایر مکان‌ها با مسائل و مشکلاتی روبرو است و ما روان‌پزشکان کارگزار نظم اجتماعی هستیم. مسئولیت این است که این بی نظمی‌ها و نابسامانی‌ها را سامان دهیم. ما مسئول بهداشت عمومی هستیم. این رسالت حقیقی روان‌پزشکی است. این فضای روان‌پزشکی و افق تولد آن است. این دلیل بر آن نیست که یک کارکرد پزشکی و یک کارکرد پلیسی هیچ ارتباطی با هم ندارند، بلکه صرفاً تشدید و استحکام خویشاوندی شبکه‌مندی است که هرگز از عمل باز نمی‌ایست» (فوکو، ۱۳۹۰، ص ۴۴).

با توجه به بیان این مسئله نیاز به داشتن «محیط عماری برای کارکرد مناسب علم روانشناسی اجتماعی» کاملاً مشهود می‌باشد:

۱. در سال ۱۸۱۶ «زندان آبرن» در نیویورک بهترین

زندان دنیا لیاقت صلاحیت و تکرار در نقاط مختلف جهان را دارد. حتی برخی از کشورهای اروپایی متخصصینی جهت بررسی و تحقیق سیستم آبرن به آمریکا فرستادند. محور اصلی نظام آبرن سکوت بود و هیچ صدایی به جز صدای راه رفتن زندانیان به گوش نمی‌رسید. این سکوت پیامدهایی را داشت، امنیت و اصلاح مجرمین و زندانی‌هایی که با هم ارتباط نداشتند، نمی‌توانستند برنامه‌های فرار از زندان را تنظیم نمایند. پس از تحقیقاتی مسئولین متوجه شدند که این نظام نه تنها خطر جدی برای جسم و روان انسان داشت بلکه هیچ گونه تغییری در رفتار و کردار مجرمین میسر نمی‌شد زیرا درصد قابل توجهی از زندانیان به زندان پس از آزادی بر می‌گشتد.

۲. نمونه رفتار در معماری و مدیریت زندان، «زندان وودبرن» نیویورک آمریکا تأسیس ۱۹۳۵ بود: هرچه بر شما می‌آید ببینید و صبور باشید؛ چراکه طلا در آتش امتحان می‌شود. این کلمات به عنوان غذای روح بالای در ورودی سالن غذاخوری زندان وودبرن حک شده بود. مشابه این جمله در سرتاسر زندان یافت می‌شود. منظور از این جمله روحیه دادن و الهام بخشیدن به زندانیان بود. این زندان مملو از تصاویر جرم، تنفر و عدالت و صلح بود. کتاب نمایانگر قانون، ساعت شنبه سمبول زمان، آلفا و امگا اولین و آخرین حرف الفبای یونانی به روایت آفرینش، تولد، مرگ و برانگیخته شدن در انجیل. برخی تصاویر هم شگفت آور بودند. تصاویر یک مجرم که زنجیر به دست و پایش بسته شده و یک قاضی، غرق در کتاب قانون و حقوق، بی تفاوت نسبت به مجرم کنار او بود. سایر جزئیات معماری این زندان بسیار تزئینی بود. نقوش متنوع، آجرهای رنگین، لوسترهای آهنی، کابل‌های استیل به جای دستگیره و حکاکی تصاویر زیبا در چوب و سنگ. به نظر می‌آید که چنین نکات ظریف و زیبایی مناسب محیط زندان نباشد ولی زندانیان آن زمان اظهار داشتند که همین نکات ظریف اثر آرامش دهنده‌ای

دریی شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015

۲۱۱

کلی: «جرائم بر علیه اشخاص، جرایم بر علیه اموال و جرایم سیاسی»، به موارد مختلف جرایم و انحرافات در هر یک از طبقات سه گانه زیر اقدام می‌کنند: ۱. «جرائم شخصی بر علیه اشخاص»؛ شامل: ایراد ضرب و جرح، قتل، تجاوز جنسی، فحشا، اعتیاد جرایم علیه کودکان و سایر اعمال ضد اخلاقی و منافعی عفت عمومی و ۲. «جرائم بر علیه اموال»؛ شامل: (الف) سرقت: از مغازه، اتومبیل، بانکها، خانه‌ها، جیب بری؛ (ب) جرایم مالی: جعل چک و صدور چک بلا محل، اختلاس، خیانت در امانت، تقلب در کسب و کار، رشوه‌خواری و غیره؛ (ج) وندالیسم: خراب کاری و تخریب اموال عمومی؛ (د) ایجاد حریق عمومی؛ ه) قاچاق کالا و مواد و) احتکار؛ ۳. «جرائم سیاسی»؛ شامل: (الف) جرایم مربوط به حقوق مدنی و اجتماعی. (ب) جرایم دولتی: سوء استفاده از قدرت و امکانات دولتی، تقلب در انتخابات، توقیف غیر قانونی، فساد مالی و غیره. ۴. « مجرم»: مجرم شخصی است که با رفتار، افکار و گرایش‌های خود از الگو و هنجارهایی که وجهه مشخص یک گروه است فاصله می‌گیرد و در نتیجه به وسیله آن گروه مورد قضاوت قرار می‌گیرد (کی نیا، ۱۳۴۶، ص ۱۶).

۵. « جرم شناسی»: جرم شناسی علمی است که سعی دارد تا با بهره گیری از همه دانش‌های تجربی و انسانی به شناخت علل وقوع جرم بپردازد و با بهره گیری از این شناخت به ارائه شیوه‌های اصلاح و تربیت و انجام پیشگیری و بازسازی و بازپروری مجرمان اقدام نماید (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۶۹).

۶. « زندان»: به موجب ماده ۱۴ آیین نامه‌های زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب سال ۱۳۷۲ زندان محلی است که در آن متهمان و محکومان

بر زندانیان داشته است.

در ادامه به برخی از تعاریف در رابطه با ادبیات تحقیق اشاره می‌شود:

- ۱. «شخصیت»:** مجموعه‌ای سازمان یافته و واحدی متشكل از خصوصیات نسبتاً ثابت و دائمی است که روی هم، یک فرد را از فرد دیگری تمایز می‌سازد (شاملو، ۱۳۷۰، ص ۱۳). بنابراین شخصیت شامل الگوهای رفتاری، افکار و هیجان‌های فردی است که نحوه سازگاری فرد را با محیط فراهم می‌سازد. شخصیت هم ریشه زیستی، درونی دارد و هم ریشه بیرونی دارد.
- ۲. « جرم»:** هنوز تعریف دقیقی از جرم که در کلیه زمان‌ها و مکان‌ها مورد تایید همگان باشد در دست نیست و هر یک از دانشمندان بنابر رشته تخصصی خود تعاریفی را رائیه داده‌اند. جامعه شناسان جرم را یک پدیده اجتماعی دانسته مانند «دورکیم» که از شرایط فرهنگی و تمدن هر جامعه ناشی می‌شود.

جرائم می‌تواند از تضاد موجود بین عمل فرد و مصالح اجتماعی حاصل شود. از نظر قضایی جرم به عنوان رفتار عضوی از اعضاء جامعه که مخل نظم و مضر به حال دیگران است و نقص قانون را به دنبال دارد، تعریف می‌شود. جرم از دیدگاه فقهی عبارت است از ارتکاب هر فعل حرام یا ترک امر واجبی که شارع آن را منوع کرده است. در قانون مجازات اسلامی ایران مصوبه ۱۳۷۰/۱۰/۳ جرم عبارت است از هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد (صالح ولیدی، ۱۳۷۲، ص ۱۸-۳۲).

- ۳. «طبقه بندی کلی جرایم»:** «کلینیارد و مییر» (۱۹۹۷) در باب بزه‌ها، جرایم و انحرافات اجتماعی آنان با قرار دادن جرایم و انحرافات در سه طبقه

۱. واژه Deviance در لغت به معنای عملی که به دور از هنجارها می‌باشد، است. انحراف اجتماعی از جمله مسائلی است که در حوزه آسیب شناسی اجتماعی بدان پرداخته می‌شود. انحراف صفت منسوب به برخی رفتارها یا اشخاص، نظریه‌بزرگاری یا بیماران روانی است. این موضوع از آراء متقدم آسیب شناسی اجتماعی اخذ شده است. جامعه شناسان، انحراف را نهانند صفتی رفتاری، بلکه به منزله ویژگی برخی وضعیت‌های اجتماعی یا کارکردهای ساختی نظام اجتماعی در نظر می‌گیرند. مجموعه صاحب نظرانی را که تعریفی از کج رفتاری (انحراف) ارائه داده‌اند می‌توان به دو گروه بزرگ تقسیم کرد: ۱. گروهی که کج رفتاری را پدیده‌ای واقعی و دارای متفقی می‌دانند که از رفتارهای بهنجار قابل تشخیص و نفیک است (تلر، ۱۹۸۴، و هرشی، ۱۹۷۳). و ۲. دسته دوم آنکه مدعی اند کج رفتاری لزوماً واقعی نیست و برخی افراد به اشتیاه یا از روی غرض برجسته می‌خورند. از سوی دیگر صرف ارتکاب نوعی خاص از رفتار چنانچه عده‌ای متوجه نشوند یا قدرت اینگزینی نداشته باشند باعث می‌شود لزوماً فرد کج رفتار تلقی نشود. بنابراین از نظر این گروه اساساً این انج است که کسی را کج رفتار می‌کند و نه نفس رفتار (ارمن و لاندمان، ۱۹۹۶؛ سیمون، ۱۹۷۳؛ بکر، ۱۹۷۳ و اریکسون، ۱۹۶۲).

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015

۲۱۳

دادن آن‌ها را با شخصیت زندانی‌ها، تشکیلات زندان‌ها، اصولی را که رعایت آن‌ها در بهبود وضع زندانی‌ها و آماده نمودن آن‌ها برای بازگشت به محیط عادی اجتماعی موثر است مورد بحث قرار می‌دهد و همچنین تکالیف و وظایف زندانی‌ها و حدود حقوق آنان را از موقع بازداشت و یا ضمن اجرای کیفرهای سلب آزادی و یا اقدامات تأمینی تعیین می‌کنند (دانش، ۱۳۶۹، ص. ۹).

۸. «حقوق زندانیان»: اصطلاح حقوق زندانیان در سال ۱۹۳۳ در سومین کنگره بین المللی حقوق جزا و زندان‌ها پذیرفته و بدین گونه تعریف شد: مجموع قواعد و اصول قانونی که رابطه بین دولت و محاکوم را از زمان شروع اجرای مجازات و یا تاریخ بازداشت تعیین می‌کند و طرز اجرای کیفر، روش اصلاحی، تربیتی و یا درمانی و تطبیق دادن آن‌ها با شخصیت بزهکاران و همچنین تشکیلات زندان‌ها و شرح وظایف مسؤولین، کار در زندان‌ها، اصولی که رعایت آن‌ها مستلزم بهبود وضع زندانی‌ها و آماده نمودن آن‌ها برای بازگشت به زندگی اجتماعی است (دانش، ۱۳۶۹، ص. ۱۰).

۹. «اجتماعی شدن مجدد»: واژه اجتماعی شدن مجدد به معنی بازگرداندن فرد به شرکت در جامعه و فعالیت‌های گوناگون اجتماعی می‌باشد (Campbell, R. & Henfie, L., ۱۹۹۵).

۱۰. «اصلاح مجرم»: اصلاح مجرم را می‌توان در بازتوانی، توانبخشی و کمک فرد برای دستیابی به سازگاری جسمی، روانی، اجتماعی و شغلی تعریف نمود (Campbell, R. & Henfie, L., ۱۹۹۵).

۱۱. «روانشناختی اجتماعی»: روانشناختی اجتماعی به مطالعه رفتار انسان می‌پردازد، اینکه چگونه مردم رفتار می‌کنند، چرا آن‌ها تحت شرایطی تغییر رفتار می‌دهند، چگونه تصمیم می‌گیرند، چگونه مردم به طرز فردی و گروهی رفتار می‌کنند، چگونه به زندگی ادامه می‌دهند و بالاخره در مورد چگونگی ارتباط فرد با جامعه و جامعه با فرد صحبت می‌کند.

با قرار حکم کتبی مقام قضایی موقتاً یا برای مدتی معین و یا به طور دائم به منظور اصلاح و تربیت و درمان نارسانی‌های اجتماعی و تحمل عمل کیفر نگهداری می‌شوند. مفهوم کلمه زندان تحت عنوان یسجن، امسک، وقف در آیات متعدد قرآن کریم ذکر شده است. در آیه ۳۵ سوره یوسف می‌فرماید: «یشم بdalهم من بعد ما رواالایات لیسجنه حتی حین»: «آنکه دلایل روشن پاکدامنی و عصمت یوسف را دیدند باز چنین صلاح دانستند که یوسف را چندی زندانی کنند و به حبس فرستادند.» همچنین در آیه ۱۵ سوره نسا چنین مقرر گردیده: «اللاتی یاتین الفاحشة من نسائلکم فاستشهدوا علیهین اربعه منکم فان شهدوا فامسکوهن فی البيوت حتى يتوفیهن الموت او يجعل الله لهن سبيلا» زنانی که عمل ناشایست کنند و چهار شاهد مسلمان بر آن‌ها بخواهید چنانچه شهادت دادند در این صورت آنان را در خانه نگه دارید تا عمرشان به پایان رسد یا خدا برای آن‌ها راهی پدیدار گرداند.» عده‌ای از فقهاء که به مشروعیت حبس کردن از نظر قرآن مجید معتقدند و به قسمت آخر آیه ۳۳ از سوره مائدہ تمکن می‌جویند که می‌فرماید: اونیفوا من الارض... و می‌گویند مراد از نفی در این آیه زندانی کردن است (بکائی، ۱۳۶۸، ص. ۳۰). در لغت نامه دهخدا آمده است: زندان جایی است که متهمان و محکومان را در آن نگاهدارند. این کلمه در فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی جای حبس پذیرفته شده است. در زبان پهلوی «زیندان» ارمنی «زیندن»، اوستی «زیندون» گفته می‌شده. محبس جایی که گناه کاران را در آنجا توقيف کنند: بندی خانه، سجن، دوستاخ، دوستاقخانه، بند، حصیر نام‌های دیگر زندان می‌تواند باشد. این واژه در فرهنگ عمید به معنای بندیخانه، محبس خانه و قیدخانه جایی که محکومان و تبهکاران را در آنجا نگهداری می‌کنند و محبس آمده است.

۷. «علم زندان‌ها»: علم زندان‌ها علمی است که انواع مجازات‌ها و اقدامات تأمینی، طرز اجرا و تطبیق

۱۳. «نظم و امنیت»: «مبانی نظری نظم اجتماعی^۱ و امنیت» معطوف به فلسفه وجود این دو مفهوم و رابطه کنش متقابل آنها در جامعه می باشد و از بنیادی ترین مولفه های هر جامعه محسوب می شود. بنابراین در هر جامعه ای نتیجه عدم اجرای نظم و امنیت، اساسا از هم پاشیدگی آن جامعه را به دنبال خواهد داشت و در مقابل زیربنای هر سازمان پایدار اجتماعی مشکل از مولفه های بنیادی و متناظر آن از نظم و امنیت اجتماعی است. امنیت متناظر آن از نظم و امنیت اجتماعی است. امنیت واژه ای با ابعاد و شاخه های ذهنی ویژه است که به آرامش و سکینه درون و احساس رضایت از آرامش و آسایش موجود در ساحت محیط اشاره دارد. در واقع سخن در این است که هر آنچه امن متصور می شود، باید بتواند آرامش و فراغت ذهن را فراهم کند؛ یعنی پدیدآور احساسی در انسان باشد که او را به سوی رهایی از بیم و هراس رهنمون شود. بر این اساس، می توان معانی زیر را بر مفهوم امنیت متصور شد:

- ۱- امنیت دارای معانی آرامش و آسایش و ایمنی است (عمید، ۱۳۴۵، ص ۱۳۸).
- ۲- امنیت در فرهنگ فارسی به معنای آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است.
- ۳- همچنین امنیت از ریشه امن به معنی ایمنی،

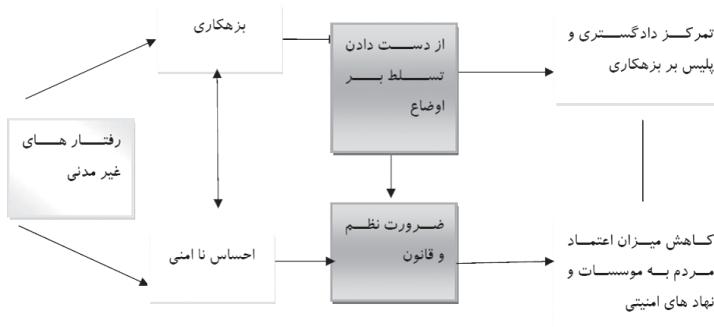
۱۲. «امنیت شهری»: امنیت (Security) در فرهنگ فارسی به معنای آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است. در «فرهنگ علوم رفتاری» نیز دو معنا از این واژه ارائه شده است: یک حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته های شخصی انجام می شود؛ و دوم احساس ارزش شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرشی که در نهایت از سوی طبقه های اجتماعی نسبت به فرد اعمال می شود. به طور اصولی، انسان برای رسیدن به اهداف والای انسانی بعد از برآوردن نیازهای فیزیولوژیکی نیاز به وجود امنیت و احساس امنیت دارد و در این میان مهم تر از امنیت، موضوع احساس امنیت است (Carmona, ۲۰۰۳، ۱۰۷). برای امنیت تعاریف متعددی توسط نظریه پردازان علوم اجتماعی و امنیتی ارائه شده که به چند مورد اشاره می شود:

دریی شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۴

۱. «جان مورز»: امنیت رهایی نسبی از تهدیدهای زیان بخش و تضمین رفاه آتی است (ربیعی، ۱۳۸۳، ۱۰) و ۲. «ولفرز»: امنیت در معنای عینی، فقدان تهدید در برابر ارزش های کسب شده است و یا اینکه بگوییم حفظ ارزش ها معادل برقراری امنیت است. امنیت، از یک سو وسیله و از سوی دیگر هدف است و به لحاظ پیچیدگی، مفهومی جدال برانگیز است (بوزان، ۱۳۷۸، ص ۲۹).

نمودار ۱. اثرات نامنی و بی نظمی در رفتارهای غیر مدنی؛ مأخذ: نگارنده.

۱. نظم اجتماعی مبین توقع های اساسی زندگی اجتماعی است. هر جامعه با هرنوع اعتقادها، سنت ها، گرایش های سیاسی و با هر سیستم حکومتی نیازمند داشتن نظم و ترتیب خاص برای اداره خود است. حتی جوامع اولیه انسان ها دارای نظم اجتماعی بوده است که مابینکه جنبه طبیعی این نظم را نمی توان نادیده گرفت. در جوامع ابتدایی این نظم به طور خودبخودی ایجاد شد اما با وجود تنوع و پیچیدگی، جوامع کنونی نیازمند قوانینی هستند که این نظم را ایجاد کنند. سنت ها، آداب و رسوم قومی هر جامعه به تنهایی تأمین کننده نظم اجتماعی نیستند اما اهمیت هر یک حسب درجه وابستگی آنها به جامه غیرقابل انکار است و قوانین و مقررات با توجه به سنت ها تدوین می شوند.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۵

کردار گروه‌های انسانی تاحد زیاد تابع خصوصیات محیطی است که در آن به سر می‌برد. تأثیر محیط بر جامعه پیوسته در حال تغییر است و بشر همواره سعی داشته با پیشرفت علوم و امکانات نوین بر عوامل طبیعی در نتیجه بر سوانح و حوادث طبیعی مسلط شود و با این پیشرفت سطح زندگی را بالا ببرند. تلاش برای این تغییر و تحولات گاهی افراد را به طرف ارتکاب جرم سوق می‌دهد (کی‌نیا، ۱۳۴۶، ص ۲۰).

• **«عوامل اقتصادی»:** تأثیر عوامل اقتصادی در بزهکاری از قرن‌ها پیش توسط فلاسفه و دانشمندان، مورد بحث قرار گرفته است و برای حفظ نظام و امنیت در اجتماع، تعدیل ثروت و بهبود زندگی و معیشت برای طبقات رنجبر اجتماعی توصیه شده است. در بررسی تأثیر محیط اقتصادی در وقوع جرایم بایستی هم وضع اقتصادی عمومی و هم وضع اقتصادی شخصی به طور جداگانه مورد بررسی قرار گیرد. نوسانات و دگرگونی‌های اقتصادی سبب تحولات اجتماعی می‌گردد و به موازات این تحولات در زمان و مکان معین انواع جرایم و بیماری‌های روانی که منجر به بزهکاری می‌شود تغییر می‌یابند. مشکلات اقتصادی نقاب از چهره اشخاص بی‌کفايت بر می‌دارند. بزهکاری در چنین مواردی بیشتر مبین فقدان شخصیت است تا تأثیر خود بحران (کی‌نیا، ۱۳۴۶، ص ۲۰).

• **«عوامل سیاسی»:** نوع رژیم سیاسی در ازدیاد و تقلیل جرایم مؤثر است. سیاست‌های غیراصولی و اهمال سیستی حاکم شرایط را برای بروز جرایمی خاص از قبیل تقلب در انتخابات، اخذ رشوه و اختلاس فراهم می‌کند. در کشورهایی که انقلاب صورت می‌گیرد، هر چند که تأثیر انقلاب در وقوع جرایم به طور عملی مورد تایید قرار نگرفته است ولی بهم خودن نظم سازمان‌های امنیتی از قبیل پلیس، ژاندارمری و ارتیش زمینه را برای ارتکاب جرایم مختلف مهیا می‌کند. در چنین وضعیتی عده‌ای از افراد با استفاده از این موقعیت به ارعاب،

آرامش قلب و خاطر جمع بودن است.

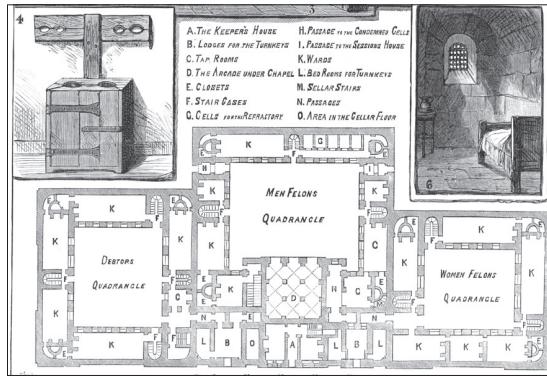
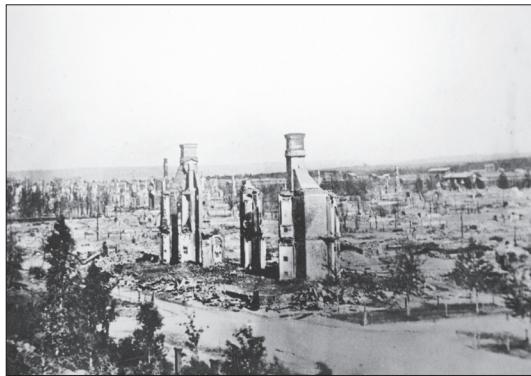
۴- علاوه بر آنچه گفته شد، امنیت از ماده امن گرفته شده است که به گفته راغب در کتاب مفردات، به معنی آرامش خاطر و آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است (شریعتمداری، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۱۰۵).

عوامل تأثیرگذار بر جرم خیزی شهری

۱. «عوامل بیرونی یا محیطی»: به مجموعه عواملی که از خارج ارگانیسم را در بر می‌گیرد و در آن اثر می‌کند محیط می‌گویند. به عبارت دیگر، محیط مجموعه شرایط و عواملی است که تاریخ، طبیعت، جامعه، روابط فردی و ویژگی‌های خانوادگی می‌سازد و از درون و برون فرد را در بر می‌گیرد و می‌پوراند تا جایی که برخی از اندیشمندان عقیده دارند که انسان زاده محیط خود است (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۷۶). در بین عوامل محیطی یا بیرونی به محیط اجتماعی به طور اخص و به محیط جغرافیایی، اقتصادی و سیاسی به اختصار پرداخته می‌شود.

۰ «عوامل اجتماعی»: همانگونه که انسان در شرایط اقلیمی و نیز شرایط زیستی خاص که از پیش وجود داشته و بر رفتار تأثیر می‌گذارد، افراد و اجتماعات را نیز سنت‌های قومی، آداب و رسوم اجتماعی، سازمان‌ها و نهادهایی احاطه کرده که محیط اجتماعی آن‌ها را تشکیل می‌دهد. لاکاساین می‌گوید: «بزهکاری یک میکروب اجتماعی است. این میکروب در محیطی که آمادگی پوراندن تبهکار نداشته باشد بروز نکرده، جرمی اتفاق نمی‌افتد. بدین اعتبار، هر جامعه بزهکارانی دارد که شایسته همان جامعه هستند زیرا محیط اجتماعی بر اثر عوامل مختلف در فرد اثر کرده او را به ارتکاب جرم می‌کشاند» (همان، ص ۷۷).

۰ «عوامل جغرافیایی»: دانشمندان و فلاسفه از قرن‌ها پیش میزان تطبیق انسان با آب و هوای فصول، موقعیت زمین و منابع طبیعی را مورد بررسی قرار داده‌اند و بر این عقیده‌اند که رفتار و

تصویر ۱ (سمت چپ). زندان قدیمی در شهر اومئو، سوئد؛ و تصویر ۲ (سمت راست). زندان بریدول؛ مأخذ: آرشیو نگارنده‌گان.

در میان نیم سوزها هنوز در حال سوختن بود. سوختن قطعه‌های گوشت و تنہ تقریباً چهار ساعت طول کشید. افسرانی که من و پسرم نیز جزو شان بودیم و دسته‌ای از کمانداران تا حدود ساعت یازده در آنجا ماندند.» (همو، همان، ص ۱۲).

سه ربع قرن بعد لئون فوشه در کتاب درباره «اصلاح زندان‌ها» این مقررات را برای «دارالتدبیب» در پاریس نوشت: ماده‌ی ۱۷. روز زندانیان در زمستان ساعت ۶ صبح و در تابستان ساعت ۵ صبح آغاز می‌شود. در تمامی فصل‌ها مدت کار نه ساعت خواهد بود. دو ساعت در روز به آموزش اختصاص دارد و فعالیت‌های روزانه در زمستان ساعت نه شب و در تابستان ساعت هشت شب به پایان می‌رسد. این بود یک نمونه تعذیب و یک نمونه برنامه روزانه مجرمان. این دو جرم‌هایی یکسان یا نوع یکسانی از بزهکاران را مجازات نمی‌کنند، بلکه هریک به خوبی معرف نوعی سبک کیفری‌اند. فاصله زمانی این دو کمتر از یک سده است. در زمان‌های گذشته مجازات‌هایی از قبیل زنده به گور کردن، سوزاندن، طعمه حیوانات درنده ساختن، کور کردن و انواع شکنجه‌های بدنی رواج داشته است. زندان محلی بوده که متهم را در آنجا نگهداری می‌کردند تا در روز دادرسی در دادگاه حاضر نمایند. عموماً زندان‌ها در زیر قصرها و یا در قلعه‌ها بنا می‌شد و جای تاریک و ناسالم بود. زندانیان وضع تأسف‌انگیز داشته

انتقام جویی و کسب ثروت نامشروع می‌پردازند و مرتكب جرایمی از قبیل قتل، سرقت، اخاذی وغیره می‌شوند (دانش، ۱۳۶۹، ص ۹۰).

پیشینه فضاهای بازداشتگاهی در تاریخ

بر اساس آنچه در تاریخ روایت شده است، اولین سند تاریخی اشاره دارد که «دامیین» به جرم سوء قصد به جان پادشاه در دوم مارس ۱۷۵۷ محکوم شد که در برابر در اصلی کلیسا پاریس به جرم خود اعتراف و طلب مغفرت کند و از آنجا با یک پیراهن و مشعلی از موم مشتعل به وزن نزدیک به یک کیلو در دست در یک گاری به میدان گرو برده شود و بر قاپوچی که در آنجا برپا شده است با انبری گداخته و سرخ سینه، بازوها، ران‌ها و ماهیچه‌های ساق‌هایش شکافته شود و دست راستش در حالی که در آن چاقویی را گرفته که با آن به جان پادشاه سوء قصد کرده با آتش گوگرد سوزانده شود و روی شکاف‌های ایجاد شده در بدنش سرب مذاب، روغن جوشان، صمغ گداخته، موم و گوگرد مذاب ریخته شود و سپس بدنش با چهار اسب کشیده و چهار شقه شود و اندام‌ها و بدنش سوزانده شوند، خاکستر شود و خاکسترها یش به باد سپرده شود (فوکو، ۱۳۹۰، ص ۱۱). همچنین در همان سند آمده است که:

«... مطابق حکم، تمامی بدن به خاکستر بدل شد. آخرین قطعه یافته شده از بدن او تا ساعت ده و نیم

میری شهر

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۷

کرد. در این زندان جوانان پسر کمتر از ۲۰ سال و اطفال طرد شده و در خطر به روش انفرادی توأم با کار نگهداری می‌شدند. در سال ۱۷۳۵ زندانی جهت نگهداری زنان به روش انفرادی در رم افتتاح شد. در سال ۱۷۸۷ در امریکا «بنشامین فرانکلین» که به اروپا مسافرت کرده و با افکار و عقاید هوارد و بنتمام آشنا شده بود انجمن زندان‌ها را تشکیل و در سال ۱۷۹۰ در فیلادلفی ایالت پنسیلوانیا آمریکا اولین زندان انفرادی را بنا نمود. در سال ۱۷۹۷ در انگلستان اولین زندان به روش انفرادی افتتاح شد. اجرای روش انفرادی نتایج اسف انگیز داشت و اغلب زندانیان پس از تحمل چند سال مجازات، مبتلا به بیماری‌های روانی شدند. در سال ۱۸۱۶ در ایالت نیویورک زندان ابرن افتتاح و زندانیان روزها دسته جمعی با هم کار می‌کردند ولی حق حرف زدن با یکدیگر را نداشتند و شب‌ها بطور انفرادی بسر می‌بردند. در سال ۱۸۱۵ در زندان سینیگ روش ابرنین (رزیم مختلط) اجرا گردید. زندانیان روزها با هم کار می‌کردند و شب‌ها بطور انفرادی نگهداری می‌شدند. در فرانسه با تصویب قانون ۶ اکتبر ۱۷۹۱ مجازات حبس در سر ردیف سایر مجازات‌ها قرار گرفت و در قانون جزای ۱۸۱۰ سه نوع زندان با اعمال شاقه، دارالتأدیب و بازداشتگاه پیش‌بینی شد ولی عملکرد زندانیان و بازداشتی‌ها در یک زندان نگهداری می‌شدند. در سال ۱۸۴۰ در استرالیا، روش تدریجی در مورد تبعید شدگان اجرا گردید.

سیر تحول زندان‌ها در اسلام

با توجه به روایات در صدر اسلام محل ویژه‌ای برای زندانی کردن افراد وجود نداشته و اسیران را یا در مسجد بطور موقت نگه داشته و یا در میان مسلمین که با حکومت وقت همکاری صمیمانه داشتند تقسیم می‌کردند تا از آنان نگهداری نمایند. در حدیث آمده است که حضرت رسول (ص) مردی از طایفه بنی حنیفه که او را شمامه بن آشال می‌گفتند و بزرگ طایفه بود در مسجد مدینه

واکشرا محاکومین در زندان‌ها جان می‌سپردند. روحانیون مذهب مسیح اولین کسانی بودند که با ابراز تنفر از خونریزی خواسدار تعديل مجازات شده و مجازات حبس را به جای کیفر اعدام توصیه کردند و برای اصلاح و تربیت زندانیان اقدام و از زندان‌ها بازدید به عمل آوردند (تصویر شماره ۱ و ۲). در سال ۸۱۷ میلادی در مجمع روحانیون مسیحی در رم، مقررات مربوط به اداره زندان‌ها تصویب و تأکید شد که زندان‌ها باید جنبه اصلاحی و تربیتی داشته باشند و برای نیل به این هدف، زندانیان باید به روش انفرادی نگهداری شده و به آنان کار دستی آموخته شود. اجازه خواندن کتب مذهبی را داشته و روحانیون در زندان‌ها، زندانیان را ملاقات و با نصائح سودمند آنان را به راه راست هدایت کنند. در اجرای تصمیمات مذکور در همان سال اولین زندان به روش انفرادی در رم بنا گردید. در سال ۱۲۶۶ میلادی مجمع عمومی روحانیون مسیحی به عنوان اینکه در روش انفرادی زندانی فرصت تأمل و تفکر را دارد و از تنها یی زجر کشیده و از عمل خود نادم و پشیمان می‌شود و با تحمل مشقت روان پاک و منزه می‌گردد، اجرای روش مذکور را تأیید و تغییر نام زندان‌ها به ندامتگاه را تأیید کردند. در سال ۱۵۵۷ در لندن قصر متروکی به نام «بریدول» برای نگهداری ولگردان اختصاص یافت. در این زندان کار الزامی و روش‌های تربیتی در مورد محاکومین اجرا می‌گردید. در سال ۱۵۹۹ در آمستردام، زندان خاصی جهت آموزش کار و تربیت مذهبی زندانیان افتتاح و از سال ۱۶۰۵ در این زندان روش انفرادی اجرا می‌گردید. در سال ۱۶۲۳ در ناپل زندانی برای تفکیک زنان از مردان اطفال از بزرگسالان به روش انفرادی بنا شد. در سال ۱۶۶۷ در فلورانس دارالتأدیبی جهت تربیت جوانان تأسیس گردید. در سال ۱۷۰۳ در رم به امر «پاپ کلمان» زندانی تربیتی جوانان به روش انفرادی به نام «سن میشل» بنا و این جمله در سر آن حک شده است: تنبیه بزهکاران با مجازات بی فایده است بایستی با روش خاص آنان را تربیت

در شهرهای مختلف بنا و اکثر آنها به نام همان شهر نامیده شدند. از ویژگی‌های زندان‌های آن زمان تفکیک زندانیان به شرح زیر بود: ۱. زندان خاص بدھکارانی که به علت عدم پرداخت بدھی بازداشت می‌شدند؛ ۲. زندان مخصوص سارقین؛ و ۳. زندان سایر خطاکاران.

در زمان خلافت امویان زندان‌های متعددی در حجاز، عراق و شام احداث شد. شهرت اینگونه زندان‌ها به علت شخصیت‌هایی بود که در آن زندانی بودند. بدترین زندان دوره بنی امیه، زندان واسط در عراق بود بطوری که مورخین نقل کرده‌اند ۱۸۰ هزار نفر زن و مرد در محوطه وسیعی بدون سقف و پوشش در آنجا نگهداری می‌شدند. حبس با شکنجه توأم بود و زندانیان را با زنجیرهای آهنی می‌بستند گاهی خلیفه‌ای به حکومت می‌رسید و با صدور عفو زندانیان را آزاد می‌کرد و الا زندان محل مرگ تدریجی بود. به مرور زمان عده‌ای از اتباع کشورهای دیگر در بین مسلمین به حکومت رسیدند با نهایت قساوت و شقاوت انواع شکنجه‌هایی را که در کشورشان متداول بود به مورد اجرا گذاشته و از هر گونه ظلم و بی‌رحمی دریغ نداشتند. در دوره عباسیان زجر و شکنجه به نهایت شدت رسید و دو نوع زندان وجود داشت:

۱. زندان‌های خصوصی که اتاق تاریک و نمناک و یا چاه‌های عمیق بود که در آنجا زندانی را با مار و سوسماز و حشرات موذی نگهداری کرده سپس در مدت چند روز از بین می‌رفتند.
۲. زندان‌های عمومی که از قرن چهارم در منازل پیشکاران خلفاً احداث گردید و غالباً متهم را با افراد خانواده‌اش برای انتقام جویی حبس می‌نمودند (همو، همان، ص ۴۱۷).

سیر تحول معماری زندان‌ها در ایران

با اینکه راجع به وضع زندان‌های ایران در دوران باستان اسناد و مدارکی در دست نیست، اما آنچه که مسلم است در قلعه‌ها زندان‌هایی بنا می‌شد و پادشاهان و حکمرانان مخالفین خود را در آنجا

حبس کرد. حضرت رسول اکرم همواره زنجیر کردن اسرا و زندانیان را نهی می‌فرمودند (بکائی، ۱۳۶۷، ۳۱). در صدر اسلام زن و مرد زندانی از هم جدا نگهداری می‌شدند. در روایات آمده است که رسول اکرم (ص) افراد را در اتهام خون، حبس می‌فرمودند و در اتهامات دیگر، مقداری از روز را حبس می‌کردند.

روش مذکور همان روش نیمه آزادی است که امروز در کشورهای متفرقی اجرا می‌گردد. نخستین زندان در اسلام را حضرت علی (ع) در کوفه از بوریای فارس ساخت و آنجا را نافع نامید و سپس زندان دیگری از خاک و گل بنا کرد اسم آنجا را مخیس به معنای خار کردن، نرم کردن گذاشت. کیفر حبس بر پایه تفکر اصلاحی و توبه بوده است. همچنین از حضرت علی (ع) نقل شده است که آن حضرت به افرادی از زندانیان که قصد حضور در نماز جمعه را داشتند اجازه می‌داد که به نماز جمعه بروند و بعد از اتمام نماز دوباره به زندان برگردانده می‌شدند. ایشان مرتباً از زندان‌ها بازدید به عمل می‌آورند و از احوال زندانی‌ها جویا می‌شوند. علاوه بر تامین معاش و اداره آنان برنامه تهذیبی، آموزش قرآن و فراگرفتن سواد خواندن و نوشتن سخت مورد توجه آن حضرت بود (همان، ص ۲۷۶).

یکی از بازاری‌ها به امام خیانت کرد و آن حضرت به رفاهه که زندان‌بان محکوم بود نوشت: «چنانچه کسی برای او غذایی و نوشابه‌ای و یا رختخوابی آورد از آن جلوگیری مکن. دستور بده زندانیان را به جز ابن هرمه هنگام شب برای تفریح و هوا خوری به حیاط زندان بیاورند چنانچه در مورد ابن هرمه نیز احتمال خطر ندادی او را هم به همراه دیگران به خارج زندان بیاور». حضرت علی (ع) مرتباً از زندان‌ها بازدید و از احوال زندانیان جویا می‌شد. در زمان عمر بن خطاب که سرزمین مسلمانان وسعت یافت و بر تعداد امت مسلمانان افزوده شد نیاز جامعه به زندان بیشتر مشهود گردید. عمر در مکه خانه‌ای را از سفوان بن امیه به چهار هزار درهم خرید و به زندان اختصاص داد. پس از آن زندان‌هایی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۱۹

موسی ابن جعفر علیه السلام در زندان هارون الرشید مدتی در زنجیر بوده است، برای جلوگیری از فرار زندانیان وسط قطعه چوبی به طول ۶۰ و به قطر ۲۰ سانتی متر را به اندازه کف پای زندانی تراشیده و پای زندانی را در آن قرار می دادند و بعد قطعه چوبی را بوسیله میخ های بزرگی که به «گل میخ» معروف بود روی آن می کوبیدند تا مانع خروج پا از آن شود (پیرنیا، ۱۳۶۲، صص ۱۹۶ و ۲۰۶).

در سال ۱۳۹۲ شمسی دولت ایران به منظور سروسامان دادن به وضع نظمیه شهربانی کشور، عده ای مستشار از کشور سوئد استخدام کرد. مستشاران سوئدی ابتدا نظام نامه محاسبس یا همان آیین نامه زندان ها را تهیه کردنده که در سال ۱۲۹۸ شمسی به تصویب هیئت دولت رسید. در این آثین نامه زجر بدنی و زنجیر کردن زندانیان ممنوع گردید. در دوره سرتیپ درگاهی رئیس شهربانی وقت نظام نامه تشکیلات محاسب و توقیف گاه ها و وظایف مأمورین و مستخدمین آن ها تهیه و در ۳۱ شهریور ماه ۱۳۰۷ شمسی به تصویب هیئت وزیران رسید و در همان سال نظام نامه اجرای حکم اعدام نیز تصویب و به مورد اجرا گذارده شد. در سال ۱۳۰۸ شمسی اولین زندان ایران، زندان قصر جهت نگهداری ۶۰۰ نفر محکوم بنا گردید. پس از شهریور ۱۳۲۰ تحت تاثیر علل ناشی از جنگ جهانی دوم به تعداد بزهکاران ایران مانند اکثر کشورهای جهان افزوده شد و زندان ها را با کمود جا مواجه ساخت. در ۲۱ مهرماه ۱۳۴۷ اولین آثین نامه زندان ها با توجه به اصول علم زندان ها به تصویب رسید و در سال ۱۳۵۴ آثین نامه مذکور اصلاح شد لیکن به علت عدم امکانات، اکثر مفاد آن اجرا نگردید. لذا می توان گفت:

۱. تحول زندان های ایران قبل از پیروزی انقلاب: قبل از پیروزی انقلاب اسلامی نهضت مقررات راجع به زندان ها در سال ۱۲۹۸ هشتم مبنی بر نظام نامه مجالس و توقیف گاه ها به تصویب رسید و پس از آن نظام نامه ها قوانین و آیین نامه های مختلفی چون نظام نامه مجالس و توقیف گاه ها مصوب سال

زندانی و سپس به وضع فجیع از بین می برند. حبس جزء مجازات ها نبود بلکه وسیله ای برای از میان بردن بی سر و صدای اشخاص بلند مرتبه بود که وجودشان برای کشور و یا پادشاه خطر داشت. قلعه مستحکمی در گل گرد در مشرق شوستر در خوزستان بود که «گیل گرد یا آندهشن» نام داشت و آنرا «نوشبرد یا قلعه فراموشی» نیز می خواندند زیرا نام زندانیان و حتی آن مکان را کسی نباشتی بر زبان می آورد. خلع در تاریخ نقل شده که قباد پادشاه ایران به مذهب مزدک گروید نجباء و روحانیون اجتماع کرده او را خاع و جاماسب برادر او را بر تخت نشاندند جاماسب برادر خود قباد را در سال ۴۹۸ میلادی در قلعه فراموشی حبس کرد. پس از فتح مسلمین نیز هر حاکم و صاحب نفوذ در حوزه قدرت خود، محلی را برای حبس کردن افراد بنا نموده و متهمین را در آنجا نگهداری می کرد و زندانیان وضع رقت باری داشتند. قدیمی ترین زندان بزرگ در تهران زندانی به نام انبار شاهی بود که در زیر نقارخانه ارک محل فعلی بانک ملی بازار قرار داشت و زیر نظر حاجب الدوله رئیس تشریفات اداره می شد. فراش باشی رئیس اجراییات و فراش ها نگهبانان انبار شاهی بودند. غذای زندانیان بسیار ناچیز بود و مردم به عنوان نذر گاهی از سوراخ زندان غذا و خوراکی برای زندانیان می انداختند. اصلاح سر و صورت، حمام و نظافت وجود نداشت. زندانیان ده الی چهارده نفری به وسیله زنجیری که دارای طووهای متعدد آهنی بود بهم متصل می شدند و انتهای زنجیر را از سوراخ درب اطاق زندان به خارج برده و به وسیله میخ آهنی بزرگی مانند افسار به زمین می کوبیدند. فاصله طووهای هم ۱۰ سانتی متر بود و به هریک از زندانیان دو شاخه چوبی به طول ۲۵ الی ۳۰ سانتی متر داده می شد تا هنگام خستگی و فشار زنجیر در گردن، آن را زیر طوق قرار دهند تا از سنگینی آن کاسته شود. زندانیان هنگام قرار دادن طوق به گردن خویش آن را می بوسیدند. زیرا معروف است که حضرت

وجود دارد. این نوع زندان برای نگهداری آن دسته از محکومینی است که به تشخیص مقامات قضایی یا شورای طبقه بندی نگهداری آنان در سایر زندان‌ها و موسسات مصلحت نباشد. در این نوع زندان در صورت امکان محاکوم شب‌ها در اتاق انفرادی نگهداری می‌شود و روزها به طور انفرادی یا گروهی از برنامه‌های آموزشی، حرفه‌ای و ورزشی استفاده می‌نمایند و یا در کارگاه‌های داخل زندان به کار گمارده می‌شود.

زندان نیمه باز

در ماده ۵، ۶، ۷، ۸ آیین نامه زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی مصوب ۱۳۷۲ آمده است که زندان نیمه باز در حد متوسط حفاظت، زندانی است که محصور بوده و زندانیان به صورت گروهی با تعداد کافی مامور مراقب بدون اسلحه به کار اعزام می‌گردند و پس از خاتمه کار مجدداً به آسایشگاه‌های خود عودت داده می‌شوند. زندان نیمه باز مخصوص نگهداری افراد زیر است: محکومان به جرایم غیر عمدى؛ محکومان به حبس بیشتر از دو سال به شرط تحمل یک سوم محکومیت در زندان بسته؛ محکومان به حبس دائم پس از تحمل سه سال محکومیت.

زندان باز

در ماده ۱۴ آیین نامه زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی مصوب ۱۳۷۲ آمده است که زندان باز زندانی است بدون حفاظت و مامور مراقب، که زندانی مدت محکومیت خود را در آن با اشتغال به کار یا به خدمت می‌گذراند و حق خروج از زندان را ندارند و زندانی در شب به نزدیک ترین آسایشگاهی که به این منظور تعیین شده است، استراحت می‌نماید. زندان باز مخصوص نگهداری افراد زیر است: محکومان به جرایم غیر عمدى؛ محکومان به حبس تعزیری تا دو سال پس از گذراندن یک چهارم مدت محکومیت در زندان نیمه باز؛ محکومان به حبس تعزیری بیشتر از دو سال پس از گذراندن یک دوم مدت محکومیت در یکی از زندان‌های بسته یا

۱۳۰۷ مورد تصویب قرار گرفت. سپس قانون راجع به وادار کردن محبوبان غیرسیاسی به کار مصوب سال ۱۳۱۴ و در پی آن نظام نامه زندانیان مصوب هیات وزیران به سال ۱۳۱۵ و در ادامه آیین نامه اجرایی قانون مربوط به تشکیل دادگاه‌های اطفال کانون اصلاح و تربیت مصوب ۱۳۴۷ به تصویب رسید و سرانجام آیین نامه زندان‌ها و موسسه‌های صنعتی و کشاورزی وابسته به زندان‌ها در سال ۱۳۵۴ تصویب شد.

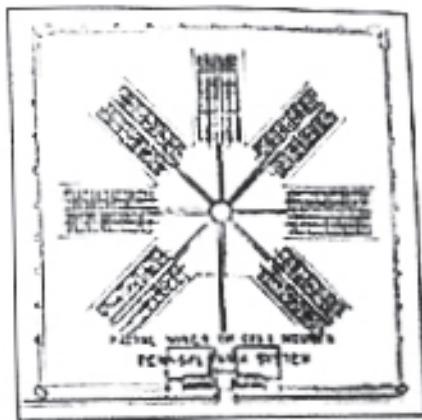
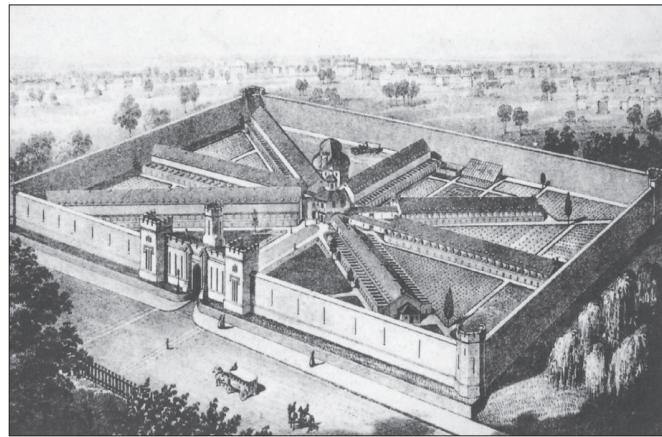
۲. تحول زندان‌های ایران بعد از پیروزی انقلاب: پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن سال ۱۳۵۷ تغییرات اساسی در ایران بوجود آمد. از جمله این تغییرات، تغییر در زندان‌های کشور بود و براساس مصوبه شورای انقلاب اسلامی در تاریخ ۱۳ شهریور ۱۳۵۸ زندان‌ها از شهربانی منفک و به شورای سپرستی زندان‌ها محول شد و سپس در بهمن سال ۱۳۶۴ با تصویب مجلس شورای اسلامی به سازمان زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور تبدیل شد.

بیان یافته‌ها و تحلیل

زندان در ایران قدمت زیادی دارد که در اینجا مطرح نخواهد شد و اشاره‌ای بس است که طبق شواهد تاریخی زندان و حتی کیفر حبس هر چند در مواردی نادر که از ۵۵۰ قبل از میلاد حضرت مسیح (ع) شروع می‌شود، در ایران باستان نیز وجود داشته است. به همین دلیل در مورد تعریف و انواع زندان فقط به شرح و تفسیر قسمت‌هایی از آیین نامه‌های موجود زندان بسنده می‌شود. در دادامه برخی از تعاریف و اصول و تحلیل نمونه‌های موردی به اختصار اشاره می‌شود.

زندان بسته با حفاظ کامل

در ماده ۴ آیین نامه زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی مصوب ۱۳۷۲ آمده است که زندان بسته با حفاظ کامل زندانی است که کاملاً محصور بوده و دارای برج‌های دیدبانی باشد. در جداره خارجی زندان بسته ماموران مسلح، مامور مراقب و پاسداری

تصویر ۳ و ۴. الگوی شعاعی زندان و پلان الگوی شعاعی زندان؛ مأخذ: www.norfrisco.com

است. این سه نمونه به طرح های صلیبی، مثلثی و مستطیلی تقسیم شده اند. طرح های صلیبی یک نوعی از الگوی شعاعی می باشند. که در نمونه های اخیر آن، ابعاد کوچک تر و طول راهروها کمتر شده است. معابر در سه جهت به سلول ها منتهی می گردد و بال چهارم به صورت یک مجمع عمومی عمل می کند ولی کماکان فضای موجود خشک می باشد»^{۱۸}. Fairweather, L. & conville, S., ۲۰۰۰.

نیمه باز؛ محکمان به حبس دائم پس از گذراندن پنج سال از مدت محکومیت.

سیر تحول معماری زندان

در طول قرون طرح معماری زندان ها و نحوه مدیریت آن ها تغییرات بسیاری یافته است و همواره منعکس کننده جامعه ای که آن را بردارد بوده است. همانطور که در بخش های پیشین مطرح شد در طول قرن هجدهم مراکزی جهت نگهداری مجرمین در اروپای غربی و ایالات متحده ظهور یافتند. نیت و هدف تنبیه همراه با رفتار وحشیانه و غیر انسانی تاثیر قوی بر الگوهای اولیه معماری زندان ها داشتند. زندان ها به قصد داشتن یک ظاهر بسیار خشن و خوف هم در داخل و هم از خارج بنا می شدند. جمله امیدهایت را رهایی کن، تو که وارد اینجا می شوی.

۱. «الگوی شعاعی»: «طراحی زندان ها در قرن هجدهم بصورت حرکت شعاعی و یا راهروهای طولانی انجام می گرفت. سلول هایی در طفین راهروها تعییه شده و کنترل و نظارت به صورت مرکزی انجام می شد. این الگو احساس خوشایندی را برای زندانیان ایجاد نمی کرد و موجب تشدید احساس اسارت و محرومیت در آن ها می گردیده است. در قرن حاضر طرح و شکل زندان ها تغییرات عمده ای نموده و تنوع بیشتری پیدا کرده. اما فقط سه فرم مورد علاقه و پسند طراحان قرار گرفته

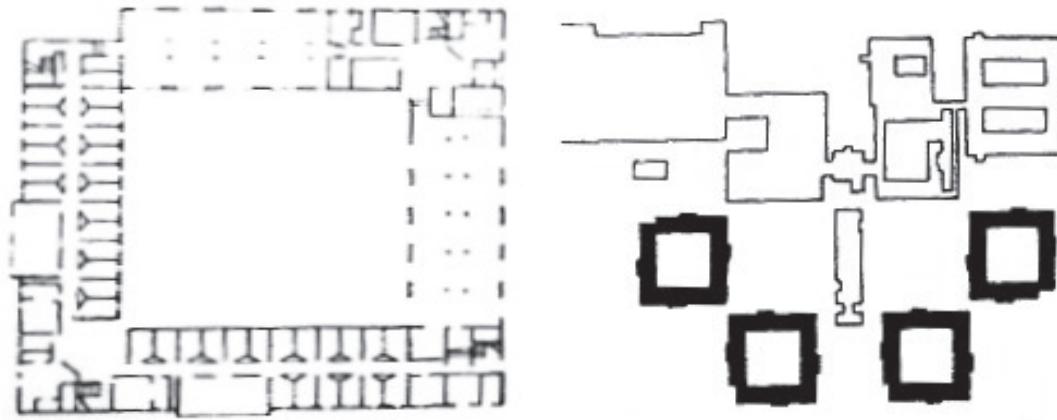
مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۱

۲. «الگوی مثلثی»: نمونه دوم طرح مثلث یا سلول هایی در اصلاح می باشد. این نوع طراحی دارای جوی دوستانه و گرم تر بوده و احساس فضای بسته زندان در آن کمتر ایجاد شده است. ترکیب و تراکم این نوع طراحی در سایت های نه چندان بزرگ قابل اجرا می باشد. با وجود فضای صمیمی و گرمی که در داخل بنای این فرم از طراحی وجود دارد. نقشه هندسی آن به نظر خشک و سرد رسیده و فضای منظمی را القا می کند. ساختار و هزینه اجرای آن نسبت به فرم های دیگر بسیار گران تر بوده و اصولاً اقتصادی نمی باشد (پلان ۱ و ۲).

۳. «الگوی مستطیلی»: سومین طرح یا الگو فرم مستطیل می باشد. این نمونه به عنوان طرحی کامل برای زندان های آینده در نظر گرفته شده است. در این طرح تقسیم بندی سلول ها در چهار ضلع مستطیل بوده و فضای عمومی در وسط

پلان ۳ و ۴. الگوی مستطیلی زندان و الگوی مستطیلی زندان؛ مأخذ: Fairweather, L., & conville, S., ۲۰۰۰، p۱۷

استریت» در سال ۱۷۹۰ در شهر پنسیلوانیا بنا شد. در این زندان برای اولین بار در طول تاریخ کیفری، اصولی چون طبقه بنده زندانیان طبق سن، جنسیت و نوع جرم به منظور اصلاح زندانیان بنیان گذاری شد. در این زندان زندانیان به طور جمعی نگهداری می‌شدند و شانزده سال انفرادی به صورت دو دوره هشت ساله در هر طبقه نیز برای مجرمین سخت‌تر بنا شد.

در این سلوها یک پنجره در ارتفاع بسیار بلند و دور از دسترس مجرم وجود داشت و بر روی آن دو سری آهنی قرار می‌گرفت. در زمان حبس در این سلوهای خاص، مجرم حق استفاده از نیمکت، میز، تخت خواب و یا هر چیز غیر از لوازم ضروری زندگی که با فقدان آن به سلامتی او صدمه‌ای وارد شود، نداشت. دیوار این سلوهای گچ و پلاستر گچ پوشیده شده بود و دو مرتبه در سال سفید می‌شدند. در فصل زمستان وسایل گرمایی در کریدور قرار می‌گرفتند به طوری که گرما به مقدار کافی به مجرم برسد بدون این که دسترسی مستقیم به آن داشته باشد. برقراری ارتباط بین مجرمین به علت ضخامت دیوارها امکان پذیر نبود. در سال ۱۸۹۸ در «فرزننه» فرانسه زندانی با الگوی تیر تلفن بنای شد که در آن کریدور مرکزی، خوابگاه و سلوهای جمعی را به تاسیسات و تجهیزات مختلف متصل می‌نمود. در این مدل بخش‌های

مجموعه قرار دارد. اشکالات موجود در راه روهایی که جهت دار و خشک بود در این فرم وجود نداشته و فضای گرم تر و صمیمی تر ایجاد می‌نماید. هزینه این الگوی طراحی کمتر از شکل مثلثی می‌باشد. در عین اینکه خصوصیات طرح مثلثی در اشکال مستطیل وجود دارد. این فرم طراحی در ابعاد کوچک‌تر گرمی بیشتری فراهم می‌نماید و موجب ارتباط نزدیک‌تر بین زندانیان و کارمندان زندان می‌شود (پلان ۳ و ۴).

در اینجا به تعدادی از نمونه‌هایی که در طول تاریخ زندان‌ها از لحاظ الگو و طراحی معماری شackson و جزء دسته‌های مذکور بوده اند می‌پردازیم. یکی از نخستین زندان‌های اروپا زندان ویلین ۱ در قرن ۲ بلژیک می‌باشد. که در سال ۱۷۷۳ تاسیس شد. طرح آن شامل بلوك سلوهای بود که در هشت قطاع یا بال اطراف یک فضای مرکزی چیده و با یک دیوار هشت‌ضلعی محصور شده بود. اگر چه این زندان به همانگونه که طراحی شد اجرا نگردید ولی اولین زندانی بود که سلوهای به صورت مرکزی بنا می‌شدند. سلوهای بجهه گونه ای جانمایی شدند که هیچ گونه ارتباط بصری بین زندانیان و دیوار خارجی برقرار نمی‌شد. الگوی این زندان سالیان بعد در سیستم معروف معماری زندان آبرن گرفته شد که بعداً به آن اشاره خواهد شد (پلان ۳). اولین زندان در ایالات متحده، زندان «والنت

دریی شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۲

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

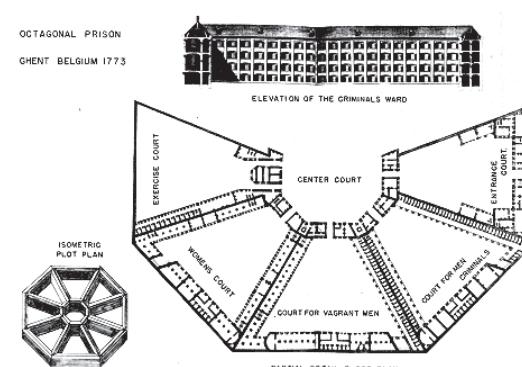
۲۲۳

می باشد. طرح های زندان های نسل دوم و سوم که در سه دهه اخیر معماری زندان ها را تحت تاثیر قرار داده است.

۲. زندان های نسل دوم، طرح واحدی با نظارت مستقیم

در اوایل دهه ۷۰ میلادی سازمان ملی معماری و عدالت مجرمین مسئول تنظیم اساس نامه ای شدند که شامل طرح واحدی خوابگاهها و نظارت از راه دور در داخل یک اتاق امن بود. اصول اولیه طرح بر اساس فراهم نمودن خدمات برای زندانیان که همواره به خدمات اسکورت نیاز داشتند، بود. در بخش های خوابگاهی کوچک تر پیشرفتهایی در طبقه بندي و تکنولوژی منعکس شده بود. خدمات روزمره به فضای روزانه منتقل شده بود و به جای استفاده میله ها آهنی در جلوی هرسلول برای کنترل زندانیان، نظارت به صورت غیر مستقیم انجام می شد در نتیجه زندانبنان با کیفیت مطلوب تری بر زندانیان تسلط داشتند. اتصالات، مصالح و مبلمان با در نظر گرفتن نهایت امنیت و استحکام طراحی شده اند. تمامی این تدبیر به

یک طرح بسیار خشک منجر شد که در برابر رفتار خشن پیش بینی شده از طرف زندانیان مقاوم باشد. فرضی که در طرح نسل دوم زندان ها در نظر گرفته شده بود رفتار خشونت آمیز زندانیان بود، چرا که افرادی مجرم بودند. در نتیجه طرح بر اساس ایجاد حائل ما بین زندانیان و کارمندان زندان تهیه شده

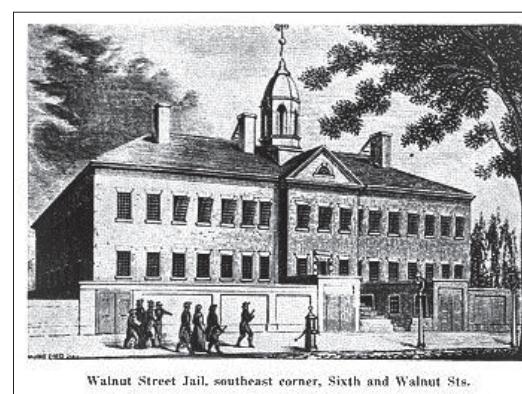
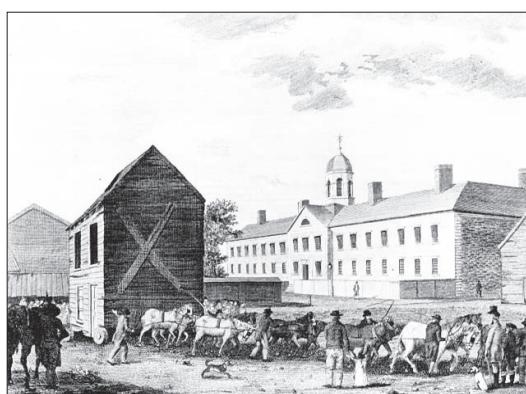
پلان ۵. زندان ویلین؛ مأخذ:

مخالف زندان عمود بر کریدور طویل مرکزی قرار می گرفتند. زندان فرزنه توسط «فرانسیکو هنری پوشین» طراحی شد. پوشین به همراه «جان هویلند» و «آلفرد هاپکینز» بزرگ ترین ابداع گران در تاریخ طراحی زندان بودند. در تصویر پایین الگوی تیر تلفن کاملاً مشهود است.

در پایان به عنوان تحلیل و جمعبندی بررسی نمونه های موردی می توان به انواع زندانها به ترتیب زیر اشاره کرد:

۱. زندان های نسل اول

با مطالعاتی که صورت گرفت می توان در طول تاریخ سه مرحله در تحول معماری و مدیریت زندان ها مشخص نمود که به این سه مرحله نسل اول و نسل دوم و نسل سوم اطلاق می شود. زندان های نسل اول شامل زندان هایی چون آبرن و کلاؤزندان هایی که تا ۳۰ سال پیش تاسیس شده اند

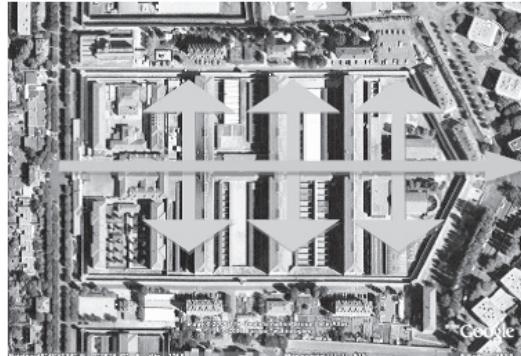

تصویر ۵ و ۶. زندان والنت استریت و نمای خارجی زندان والنت استریت

بود. رفتار منفی مفروض از طریق وسایل دفاعی و امنیتی کنترل می شد. طرح واحدی و نظارت از راه دور زندان های نسل دوم نسبت به سازماندهی خطی و نظارت متناسب زندان های نسل نخست، بسیار پیشرفتی تر بود. علت اصلی پذیرش مشთاقانه این طرح از طرف زندانیان، تفکیک مناسب تر فضاهای سلول های انفرادی و عدم وجود ارتباط مستقیم بین کارمندان و زندانیان بود. با این وجود هزینه بنای این طرح به علت به کارگیری بیش از حد وسایل و تجهیزات امنیتی بسیار بالا بود.

۳. نسل سوم زندان ها

در اوایل دهه ۶۰ میلادی اداره فدرال زندان ها تکنیک های مدیریتی و طبقه بندی متفاوتی در چندین زندان آزمایش نمودند. که به مدل مدیریتی جدید بنام مدیریت بخش عملکردی اطلاق شد. در این مدل برخی خدمات زندانیان به صورت غیر متمرکز ارائه می شد و برخی از فعالیت های اداری را در بخش زندگی زندانیان قرار می دادند. مدیر بخش، مسئول یک با دو بخش خوابگاهی بود و تمام تصمیمات لازم جهت مدیریت آن جا می گرفت. عموماً کارمندان مستقیماً درون بخش فعالیت داشتند و شخصاً با مشکلات روزمره زندانیان دست و پنجه نرم می کردند. زندان های بزرگ به بخش های کوچکتر تقسیم می شدند که آن بخش ها توسط

تصویر ۷. الگوی تیر تلفن زندان؛ مأخذ: گوگل ارث با ترسیم نمودار نگارندگان.

بود. فعالیت های روزانه مانند ملاقات، مشاوره روانی مشاوره حقوقی، غذا خوردن، ورزش و فعالیت های تفریحی در فضاهایی جدا از محل زندگی زندانی انجام می گرفت. جدا قرار دادن این فضاهای نظارت حرکت زندانیان از مکان های مختلف به یکدیگر را الزامی می ساخت. طبق برخورد نسل دوم زندان ها، فضاهای خوابگاهی واحدی به بخش های قابل کنترلی شامل ۱۲ الی ۲۴ نفر تقسیم می شدند. در بخش های عادی سلول های انفرادی در اطراف یک فضای روزانه قرار می گرفتند و در اتاق کنترل امن، نگهبان مامور نظارت فعالیت های زندانیان بود. طرح واحدی بر اساس یک مدل مدیریتی بسیار خشک و محدود پایه-ریزی و برای جوابگو بودن به مشکلات زندانیان و نه برای پیشگیری تنظیم شده

میری شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۴

تصویر ۸ (سمت چپ). زندان نسل اول و تصویر ۹ (سمت راست). زندان نسل دوم؛ مأخذ: سایت سازمانها و زندانها،

زمان برداشت: ۱۳۹۳/۴/۳

این بخش در زمینه فرصت‌ها و منافع موجود در بخش جمعی شدیداً در تضاد است. بخش‌های انفرادی بر اساس اصول زندان‌های نسل دوم طراحی می‌شوند. ماموری در داخل اتاق کنترل امن، محیط خشک، تجهیزات امنیتی و حفاظتی، حرکت محدود و حداقل امتیازات و امکانات. در کل طرح نسل سوم زندان‌ها براساس این تفکر پایه ریزی شده است که اگر محل اسکان زندانیان، معمولی و انسانی‌تر باشد آنان نیز رفتاری انسانی‌تر از خود نشان خواهند داد و تلاش بیشتر برای حفظ محیط خود خواهند نمود. زندان‌های نسل سوم از لحاظ هزینه ساخت و راه‌اندازی نیز بسیار مناسب و در نهایت موفق بودند (www.cpted-security.com).

زنданهای معاصر: زندان با ساختار «سراسری»

در واقع گونه‌ای ویژه از معماری بود که اواخر سده هجدهم توسط فیلسوف فایده‌گرای انگلیسی جرمی بنتهام طراحی شد تا به زندان‌بان‌ها اجازه دهد که تمامی زندانی‌ها را زیر نظارت خود داشته باشند بدون این‌که آن‌ها بتوانند مطمئن شوند که در کدام لحظه تحت نظارت‌اند. این طرح شامل دو استوانه هم‌مرکز بود که استوانه درونی ویژه زندان‌بان‌ها و استوانه‌ی بیرونی برای سلول‌ها در نظر گرفته شده بود. دیواره داخلی استوانه‌ی بیرونی تنها با میله‌های فلزی طراحی شده بود به طوری که تمامی سلول‌ها از سوی زندان‌بان قابل رویت باشد. از طرفی استوانه‌ی درونی با شمار زیادی حفره (ساختاری شبیه برج‌های کفترخانه‌ی سنتی ایرانی) ساخته می‌شد به نحوی که زندانی به هیچ وجه نمی‌تواند متوجه شود که زندان‌بان در هر لحظه از کدام حفره در حال زیر نظر گرفتن کدام یک از زندانی‌هاست. در طرح‌های اصلاح شده راهروهای استوانه داخلی به شیوه‌ای مار مانند طراحی شدند که با پژواک صدای مکرر شناس اطلاع یافتن زندانیان از محل زندان‌بان به کمک صدای پایش را بگیرند. هرچند این ایده قابل اجرا در بیمارستان‌ها، سرپازخانه‌ها، بیمارستان‌های روانی و مدارس نیز بود. بنتهام بر استفاده آن در

تعدادی مدیر به جای زندان‌بان هدایت می‌شدن. ایده بخش عملکردی در اواسط دهه ۷۰ با ارایه سه زندان اجرایی گسترش یافت. این سه زندان در شهرهای نیویورک، شیکاگو و سن‌دیاگو در آمریکا بنا شدند. اولین زندانی که بر پایه این ایده با طرح بخش خوابگاهی واحدی هدایت شد در شهر کانتراسکا کالیفرنیا در سال ۱۹۷۹ قرار داشت. نسل سوم زندان‌ها تحت عنوان طرح واحدی و نظارت مستقیم از همان طرح واحدی و نظارت از راه دور به تدریج به وجود آمد. بخش‌های زندانیان به قسمت کوچکتر شامل ۳۶ الی ۶۰ نفر با نظارت مستقیم تقسیم شد. در این طرح فرض برآن بود که یک محیط عادی، بستری برای ایجاد رفتارهای عادی و سالم خواهد بود. ایده مدیریت بخشی به ارائه برخی خدمات به صورت نزدیک‌تر به فضای زندگی زندانیان تاکید داشت و به کاهش انتقال زندانیان به فضاهای مختلف در زندان و در نتیجه کاهش نظارت کارمندان منجر شد. در یک زندان نسل سوم یک مامور اصلاحی در نقش ناظر در داخل هر بخش خوابگاهی فعالیت دارد. امنیت این مامور به وسیله زنگ‌های خطر و ارتباط تلفنی تأمین می‌شود. با ارائه برخی خدمات مانند ملاقات، مشاوره، غذاخوردن، برنامه‌های تفریحی و مشاوره‌های حقوقی در داخل فضای زندگی زندانیان هزینه گراف انتقال زندانیان به بخش‌های مختلف زندان را کاهش می‌دهد. غیر متمرکز بودن خدمات فرصت شرکت زندانیان در برنامه‌های گوناگون را بیشتر می‌کند. باعث ایجاد رابطه مطلوب بین زندانی و کارمند می‌شود و هزینه‌های ناشی از آشوبگری و تخریب گرایی را کاهش می‌دهد. هدف چنین نظارت و مدیریت پیشگیری از رفتارهای منفی پیش از وقوع آن می‌باشد. یک شخص زندانی در یک زندان نسل سوم می‌تواند دو رفتار مختلف پیشگیرد. یکی این که خود را به سطح انتظار مدیریت برساند، دوم این که از بخش جمعی به سلول انفرادی منتقل شود. اگرچه بخش انفرادی در سطح حداقل استانداردها می‌باشد ولی

تصویر ۱۰ (سمت راست). زندان نسل سوم، سالن ورزشی زندان وودهیل انگلستان و تصویر ۱۱ (سمت چپ). نمای زندان وودهیل انگلستان؛ مأخذ: www.cpted-security.com

بی وقهه‌ی زندانی توسط مراقب هم بیش از حد زیاد است هم بیش از حد کم. بیش از حد کم است چون مسئله‌ی مهم آن است که زندانی بداند تحت مراقبت است؛ بیش از حد زیاد است چون نیازی نیست که واقعاً تحت مراقبت باشد. بدین منظور، بنتمام این اصل را طرح کرد که قدرت می‌بایست رؤیت‌پذیر و وارسی ناپذیر باشد. رؤیت‌پذیر به این معنا که زندانی بی وقهه سایه‌ی بلند برج مرکزی را که از آن جا مخفیانه زیر نظر است در برابر دید داشته باشد و وارسی ناپذیر به این معنا که زندانی هیچ گاه نباید بداند که آیا اکنون زیر نظر است یا نه، اما باید مطمئن باشد که همیشه ممکن است زیر نظر باشد (فوکو، ۱۳۹۰، ص ۲۵۰).

روانشناسی اجتماعی و معماری زندان

اجزای گوناگون، معماری را تشکیل می‌دهند از جمله عوامل ریاضی، فنی، زیباشتاخی و اخلاقی یا اجتماعی. از زمان‌های قدیم تاثیرات مثبت زیبایی بر همه روش و واضح بوده است. امکان دارد نسل‌های مختلف تعاریف متفاوتی از زیبایی داشته باشند و حتی در یک دوره زمانی نیز این چنین باشد ولی همواره بر لزوم تناسب، هم خوانی و هماهنگی اجزا، اصالت، وضوح، ارتباط باستره و کیفیت در معماری توافق وجود داشته است (Fairweather, L. & Mc Conville, s ۲۰۰۰) در صومعه‌های قرون وسطی در جهت تشویق و غنی ساختن یک زندگی روحانی سعی در حذف تمامی عوامل مادی داشتند. یک سلول ساده و حداقل متعلقات، زندانیان را به «ذهن

تصویر ۱۲. درون یکی از ساختمان‌های زندان در پرزیدو مدللو، جزیره دلا خونتو، کوبا.

زندان‌ها تاکید داشت. چرا که به وسیله‌ی آن می‌شد با استفاده از تعداد کمی زندانیان زندانی را کنترل کرد و از هزینه نگهداری آنان برای جامعه کاست.

اثر اصلی سراسرین عبارت است از ایجاد حالتی همیشگی و پایدار در فرد محبوس شده که از رویت‌پذیری خود آگاه باشد، حالتی که عملکرد خودکار قدرت را تضمین می‌کند. پس باید به گونه‌ای عمل شود که اثرهای مراقبت همیشگی باشد، حتی اگر کنش آن ناپیوسته باشد که کامل بودن قدرت بالفعل بودن اعمال آن را غیر ضروری سازد که این دستگاه معماری ماشینی باشد برای خلق و حفظ مناسبات قدرت، مناسباتی مستقل از آن کسی که آن را اعمال می‌کند و مختصر آن که محبوس شدگان در وضعیتی از قدرت گرفتار باشند که خود حامل‌اند. برای این منظور، مشاهده‌ی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۶

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015

۲۲۷

کیفیاتی نادر هستند که باید برای آنان که قانون را رعایت می کنند و در خدمت جامعه خود هستند، نگاه داشت. تاثیرات روانی زندانی شدن بسیارند و پیچیده چراکه جدایی از دوستان و خانواده از دست دادن آزادی، نگرانی از زندگی آینده پس از آزادی و از دست دادن اعتماد به نفس، اثر بسیار شدیدی بر روحیه انسان زندانی دارد. برای اکثریت افراد زندانی محبوس شدن در یک فضای ملات آور (از لحاظ روانی) که فاقد هیچ گونه ارتباط اجتماعی مثبت است. بسیار خشونت بار و غیر انسانی می باشد و در آینده تاثیراتی چون یأس، عصبانیت، خشونت و تخریب گرایی برای آنان خواهد داشت. تاثیراتی که مطلوب هیچ جامعه ای نمی باشد (Fairweather, L. & Mc Conville, s., p. ۹).

اما امروزه دیگر کاربردی در نظام کیفری ندارد چرا که هیچ اثری در اصلاح مجرم و کاهش میزان جرم جوامع نداشته است. اکثر افرادی که دم از اصلاح زندان ها می زنند، قادر به تشخیص دو انگاره مختلف یکی اصلاح انسان دوستانه و دیگری بازپروری شخصیتی ایده آل با توجه به الگوهای اجتماعی نیستند. اصلاح انسان دوستانه مستلزم حداقل شرایط زندگی انسان به همراه اطمینان امنیت فیزیکی زندانیان می باشد. نظریه ایده آل بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی به گونه ای اشاره به درمان و همچنین برنامه هایی که به اختلاط مجدد مجرم در جامعه منجر می شود دارد.

فضاهای و جنبه های دیگر طرح زندان می تواند بر اصلاح انسان تاثیر داشته باشد یا بر بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی تاکید نماید ولی لزوماً بر هر دو تاثیر گذار نخواهد بود. به عنوان مثال ممکن است بهبود فیزیکی زندان تنها بخش اصلاح انسانی را پیش برد و نه هدف بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی. در طول تاریخ طرح های ضعیف، شرایط زندگی تاسف آور، جمعیت بیش از ظرفیت و کارمندان نالائق مانع

پروری» برمی انگیخت. مراسم مجلل در این مکان ها صورت می گرفت. دعاهای دسته جمعی ادا می شد. موسیقی غلبه ای روح بر ذهن را میسر می نمود و تعادلی بین فرد و جمع برقرار می شد. افراد در این سلول های ساده در یک معماری با شکوه و مزین با اشیا ظریف قدیمی سکنی می گزینند. حال عکس این وضعیت را تصور کنید: سلوی که سادگی آن بر خود باختگی و جدایی تاکید دارد و فعالیت های دسته جمعی با شرم در مکانی که ننگ اجتماعی و عدم اعتماد را تحمیل می کند، برگزار می شود. مکانی که در آن هیچ گونه تزیینی وجود ندارد جز عملکرد کیفری، اگر خلاء زندگی زندانیان با ارتباطات شخصی قبیح و محیطی زشت پر شود، نتیجه آن چه خواهد بود؟ عموماً ساختمان های عملکردی، چون زندان فاقد کیفیت هایی چون زیبایی و به کارگیری خلاقانه مصالح ساختمانی می باشد که منجر به ایجاد محیطی بیگانه می شود ولی خوشبختانه در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ میلادی فلسفه اصلاح شخصیتی مجرمین در ایالت متحده آمریکا ظهور کرد. زندان های موجود با ویژگی های نامطلوب خود دیگر جوابگویی خواسته های جدید نبودند. در طول سال های گذشته دانشمندان و طراحان به زندان های متعددی مراجعت نموده و به اندازه گیری ارتباطات بین محیط آن ها، رفتار زندانیان و تاثیر طرح زندان بر زندانیان برداشته اند. در بسیاری از موارد هیچ ارتباط واضحی بین طرح و رفتار پیدا نمی شود، چراکه عوامل بسیاری بر نتایج این آزمایشات تاثیر می گذارد. از جمله خصوصیات شخصی زندانیان رفتار و برخورد کارمندان و مدیریت زندان و طرح معماری چندین عامل موثر بر رفتار زندانیان شناخته شده است ولی تشخیص تاثیرات آن به طور مجزا امری بس مشکل می باشد. در هزاره جدید تمدن های شرقی و غربی به این اعتقاد رسیده اند که در معرض زیبایی قرار گرفتن باعث بهتر شدن رفتار و کردار بشر و رشتی، اثر عکس دارد. زیبایی، هماهنگی و تناسب،

- ۱- ساختن زندان‌ها در ابعاد کوچکتر با ظرفیت کمتر موجب بهره‌برداری مطلوب تر شده و روابط میان زندانیان نزدیک‌تر و صمیمی‌تر خواهد بود. حداکثر ظرفیت یک بند طبق P.D.B.S. ۵۰ الی ۷۰ نفر این تعداد به صورت گروهی، با در نظر گرفتن خصوصیات افراد که در طبقه‌بندی مدنظر قرار می‌گیرد به همراه مسئولین بند دوران اقامت خود را می‌گذرانند.
- ۲- طبقه‌بندی و تفکیک مجرمین باید به دسته‌ای حرفة‌ای و غیر حرفة‌ای در بندهای مجزا صورت گیرد.
- ۳- هرچقدر اشل بنا کوچک‌تر باشد و ساختمن عظیم و بزرگ به نظر نیاید اثر مطلوب تری بر زندانیان خواهد گذاشت.
- ۴- حد مجاز فرو رفتن پایین ترین طبقه سلول‌ها در زمین کمتر از یک متر می‌باشد به گونه‌ای که ارتفاع بنا کمتر و فضای مرکزی بیشتر مشخص باشد.
- ۵- مشاهده فضای بیرون از سالن اجتماعات غیر قابل قبول می‌باشد.
- ۶- زندانیان باید از حق داشتن سلول انفرادی برخوردار باشند.
- ۷- ارتفاع سقف‌ها به صورتی طراحی گردد که از بیرون از هر طرف قابل کنترل و مشاهده باشد و فضای پنهانی در آن وجود نداشته باشد.
- ۸- زندانیان در شبانه روز باید حق استفاده از سرویس بهداشتی را داشته باشند.
- ۹- حد تعادل میان سیستم امنیتی و آرامش در زندان باید رعایت شود، بدین معنا که برنامه‌ریزی صحیح برای ایجاد تعادل میان نظام امنیتی و حقوقی فردی اعمال گردد.
- ۱۰- ایجاد امکانت رفاهی برای خانواده‌های زندانیان به منظور ایجاد نکات الزامی در طراحی زندان می‌باشد.

بر طرف نمودن احتیاجات زندانیان شده است. در حالی که محدودیت‌های اقتصادی مانع اصلاح انسان دوستانه شده است. وضعیت بازپروری شخصیتی آنهم با توجه به الگوهای اجتماعی بسیار پیچیده‌تر می‌باشد. برای برخی مسئولین ایده‌آل بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی به معنای اصلاح زندان‌ها به گونه‌ای که ارزش‌ها و رفتارهای زندانیان در مهارت‌های مختلف به منظور اشتغال آنان پس از آزادی می‌باشد که در نهایت مجدداً مرتکب جرم نشوند. با وجود اینکه زندان‌ها و مراکز اصلاح در زمینه بازپروری شخصیتی با توجه به الگوهای اجتماعی دارای درجات مختلفی از موفقیت بوده‌اند، عموماً محیط فیزیکی در تغییر نقش مهمی ایفا می‌کند. به عنوان مثال محیط فیزیکی می‌تواند به طرق مختلف در بازپروری شخصیتی زندان آن هم با توجه به الگوهای اجتماعی تاثیرگذار باشد. این عوامل همه به فراهم نمودن فضایی با کیفیت برای طبقه‌بندی زندانیان، اجرای برنامه‌های آموزشی پژوهشی و غیره بستگی دارد. چنین تاثیرات محیطی می‌تواند به سادگی ارایه به موقع غذا و یا عملکرد موفق تجهیزات ورزشی و تفریحی باشند. حتی با وجود فشارهایی چون شلوغی اگر این خدمات اصلی به موقع و به طور موفق ارائه شوند، نشانه‌های کمتری از بروز مشکلات در بخش زندانیان خواهیم بود. اگرچه وجود تجهیزات و امکانات می‌تواند موثر باشند، تنها فراهم نمودن یک محیط فیزیکی مناسب، بازپروری شخصیتی را طبق الگوهای روانشناختی جامعه را میسر می‌سازد. این امکانات شاید تنها به اصلاح مجرم منجر و باعث ایجاد مشکلات کمتر در بین زندانیان شود. برای ایجاد شرایط فیزیکی مناسب بازپروری شخصیتی محیط فیزیکی، فلسفه عملکردی، کیفیت فضا و کارمندان، همه و همه باید به منظور رسیدن به این هدف تنظیم گردد.

از نکات مهم استانداردهای P.D.B.S. در خصوص طراحی زندان‌ها می‌توان موارد زیر را مطرح نمود:

جدول ۱. مقایسه فضاهای بازداشتگاهی نسل قدیم و جدید؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

زندان های جدید	زندان های قدیم
زندان به معنای مرکز اصلاح و تربیت مجرم	زندان به معنای انتظار برای اعدام یا صدور حکم مجرم
نور	ظلمت و تاریکی
نفوذپذیری و قابل نظارت	فضای بسته
نظافت	آلودگی
به کاربردن نظم	رفتار غیر اخلاقی
آزادی حرکت	محدویت در حرکت (رنجور)
برخورد انسانی	خشونت و ظلم
طبقه بندی استاندارد	طبقه بندی اجتماعی درون زندان
مسئولین متخصص و حرفه ای	نظام اداری نامطلوب و فاسد
تبديل مجرم به شهروندی وظیفه شناس از طریق برنامه های اصلاحی	پشیمانی پیش از اعدام
اعطاف در اجرای حکم و تشویق رفتارهای خوب	اجرای قطعی و بلاشرط حکم صادر شده
تربیت رفتاری و تاکید بر اذهان زندانیان	تنبیه جسمی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۲۹

انضباط و قدرت در ضمن بایستی قابلیت ایجاد زبانی که در زندانیان حس تعلق به زمان حال و امید به آینده زنده سازد. بناها از جهت مختلف تاثیراتی گوناگون بر روی افراد می‌گذارند. برخی از محیط اطراف خود بسیار متأثر می‌شوند و بعضی دیگر خیر. بعضی از مجرمین در دوران اولیه زندانی شدن تاثیر قوی از محیط پیرامون خود می‌پذیرند به گونه‌ای که شرایط نامناسب در طول مدت حبس می‌تواند تاثیرات منفی جبران ناپذیری در روحیه آنان داشته باشد. با مطالعاتی که انجام شد می‌توان نتیجه گرفت که با درک روان شناسانه افرادی که از یک زندان استفاده می‌کنند، می‌توان به شرایط فیزیکی، اجتماعی و محیطی آن بهبود بخشد. مسلمًا تمامی جنبه‌های طراحی زندان را نمی‌توان پوشش داد چرا که مطالعات انجام شده تنها به بخشی از نکات طراحی منتهی گشته است که در ادامه به «اصول و معیارهای طراحی فضاهای

نتیجه گیری و جمعبندی

در رابطه با رویکردهای نوین به فضای کالبدی زندانها و جنبه‌های ندامتگاهی آن و تلاش برای ارتقا روحی و روانی مجرمین از طریق کاربست روشها و اصول روانشناسی اجتماعی در طراحی معماری زندان باید گفت که معماران نمی‌توانند به طور دقیق تاثیر بنای خود را بر ساکنین و استفاده کنندگانش را مشخص کنند؛ چراکه در بهترین حالت، طرح آنان از روند اصلاح و بازپروری شخصیتی مجرمین حمایت و محیطی انسانی را برای کارمندان و زندانیان فراهم می‌کند. برای رسیدن به این ایده‌آل طراحان باستی همواره برای شخصیت زندانیان، کارمندان و ملاقات کنندگان احترام قائل شوند. نقش معمار حبس روح انسان نیست، بلکه هنر او ایجاد فضایی است که با روحیه انسان درگیر نشود و حس اطمینان به نفس مجرم را تخریب نسازد. معماری زندان باید گویا و قابل درک باشد با توجه به صحبت‌های فوکو،

منجر شده است. این ارتباط گرم، فضای سرد و سنگین زندان را نیز از بین می برد که تاثیری مثبت بر زندانیان خواهد گذاشت. اگر رابطه کارمندان زندان با زندانیان قوی تر باشد، در صورت بروز مشکل نیز با شناختی که از زندانیان دارند، زندانیان راحت تر و بهتر می تواند به رفع مشکل بپردازد و در نتیجه در گیری های کمتری بین زندانیان بوجود خواهد آمد.

۳. «بعاد کلی و جمعیت زندان»: توافق جمعی بر این مساله وجود دارد که ابعاد زندان نباید بسیار وسیع باشد ولی در زمینه ابعاد مناسب و استاندارد آن اختلاف نظر وجود دارد. می توان گفت که مساحت یک زندان تا حدی وابسته به نیاز جامعه می باشد. تاثیر روانی فضاهای وسیع بر زندانی و زندانیان را نباید فراموش کرد چرا که بسیار گستره در افراد حس رعب و وحشت ایجاد می نماید. پیشنهادات حداقل جمعیت زندان بین ۱۰۰ الی ۸۰۰ نفر متغیر است. اگر جمعیت زندانیان بیش ازین تعداد باشد، توصیه می شود که زندان به بخش های مجزا تقسیم شود و از تاسیسات زیربنایی و تجهیزات واحدی استفاده کنند، اکثر متخصصین بخش هایی با جمعیت ۲۰۰ الی ۴۰۰ نفر که در زیر بخش هایی سکونت دارند را توصیه می کنند در زمینه جمعیت زندانیان در زیر بخش ها نیز اختلاف نظر وجود دارد. برخی جمعیت ۱۲ الی ۲۰ نفر تاکید دارند چرا که جمعیت محدودتر، امنیت و آرامش بیشتری به همراه دارد در گیری و تخریب گرایی به حداقل می رسد و رابطه قوی تری بین زندانیان و زندانیان به وجود می آید. جمعیت معمول حدودا ۴۰ الی ۵۰ نفر می باشد اگر چه متخصصینی وجود دارند که جمعیت ۵۰ الی ۷۰ نفر را نیز می پذیرند. در زمینه حداقل جمعیت زیر بخش ها که ۸۰ نفر می باشد اتفاق نظر وجود دارد.

۴. «فضای زندگی زندانیان»: در گذشته، از دحام جمعیت در زندان ها، شرایط بسیار نامطلوبی برای زندانیان ایجاد می نمود که برای کارمندان زندان

بازداشتگاهی» اشاره می شود:

۱. «موقعیت»: تعیین موقعیت زندان با هدف اصلاح و تربیت مجرمین بسیار حائز اهمیت است. از طرفی، یک زندان نباید در مراکز پرفعالیت و جمعیت شهری بنا شود ولی از طرف دیگر یک زندان نباید کاملاً مجزا باشد چرا که هم باعث ایجاد ناراحتی برای کارمندان زندان می شود و هم بر پذیرش افرادی که از آن زندان خارج می شوند توسط اجتماع، تاثیر گذار می باشد. یکی از عوامل مهم در بازگشت موفق زندانیان به جامعه، پشتیبانی و تشویق در ایجاد روابط اجتماعی و احساسی زندانیان با خانواده و دوستان می باشد. حتی با پذیرش زندانیان در مراسم مختلف جامعه و کمک های داوطلبانه افراد جامعه در فعالیت های زندان یک حس اطمینان روانی و اعتماد به نفس در زندانیان ایجاد می کند. تمامی این شرایط به موقعیت زندان نسبت به جامعه پیرامون بستگی دارد.

۲. «الگوی نظارتی»: در سیستم های نظارتی زندان، دو تیپ اصلی وجود دارد که شامل نظارت مستقیم و نظارت غیرمستقیم می باشد. (الف) سیستم نظارتی غیرمستقیم: در زندان هایی که سیستم نظارتی غیر مستقیم دارند، زندانیان و کارمندان زندان در بخش های مجزا قرار دارند و ارتباطی ضعیف دارند. این گونه زندان ها غالباً دارای الگوی شعاعی، صلبی و یا L شکل هستند. در این الگوهای حس غریبی میان زندانیان و کارمندان زندان به وجود می آورد و به ایجاد فرهنگ های داخلی زندانیان می شود که کارمندان از آن ها کاملاً بیگانه اند. (ب) سیستم نظارتی مستقیم: در زندان هایی که نظارت به طور مستقیم صورت می گیرد فضاهای مرکزی وسیع تری وجود دارد که تنها یک یا دو طبقه سلول در اطراف آن بنا می شود. فرم فضا معمولاً مثلثی یا مستطیلی می باشد که در آن کارمندان زندان با زندانیان ارتباط مستقیم برقرار می کنند. تحقیقات نشان می دهند که ارتباط عمیق-تر زندانیان و کارمندان به نظارت بهتر از زندانیان و در نتیجه امنیت بیشتر

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۳۱

منجر می شود. جداسازی فضای خوابگاه های جمیعی توسط جداسازی های متحرک نتیجه ای مثبتی داشته است و تقریباً در حد یک اتاق یک نفره و دو نفره برای زندانی فضای محرومیت و تنهایی فراهم می نماید. با مقایسه خوابگاه های جمیعی و دیگر سلولها مشخص شده است که زندانیان ساکن در خوابگاه جمیعی رفتاری نامناسب تر نسبت به زندانیان ساکن در سلول ها داشته اند و رابطه ای میان تراکم جمیعیت و خشونت ثابت شده است.

۵. «سلول ها»: تجربه نشان داده است که هرچه فضای زندگی زندانی به یک اتاق معمولی شباهت پیدا کند از لحاظ ابعاد، تناسبات و تجهیزات تاثیر بهتری بر شخص زندانی خواهد داشت که منظور کاهش میزان خودکشی در سلول ها و فراهم آوردن فضایی انسانی برای زندانیان است. سازمان خدمات زندان های انگلستان یک سلول امن براساس استانداردهای سیستم توجیهی طراحی زندان (P.D.B.S) طراحی نموده است. این سلول به گونه ای طراحی شده است که آرامش بیشتری برای زندانی به ارمغان بیاورد. تمامی عناصر تشکیل دهنده این سلول تحلیل و مبلمان و تجهیزات آن از مصالح گرم و در عین حالت مستحکم انتخاب شده است. این سلول دارای تخت خواب، سرویس بهداشتی، میز تحریر و کمدی برای نگهداری وسایل شخصی زندانی می باشد. پنجره ای برای نفوذ نور طبیعی و همچنین پنجره ای کوچک در در ورودی جهت کنترل زندانیان تعییه می شود. به منظور نقاط کور و بدون دید که در سلول وجود دارند، آینه هایی در گوشه های دیوارها نصب می شود.

۶. «مصالح»: مطالعات علوم رفتاری به این نکته اشاره دارد که اگر در مکانی نیت بازپروری وجود دارد، بکارگیری مصالح نرم در داخل ساختمان توصیه می شود، مانند موکت، درهای چوبی، کاشی و غیره در نتیجه زندان به محل تعلیم، معاشرت و همچنین مفید بودن تبدیل می شود. قبل ذکر است که چنین محیط دوستانه ای به عملکرد بهتر

نیز مشکل بود. مهم ترین اثر ازدحام جمیعیت، فقدان فضای تنهایی و خلوت زندانی و همچنین عدم شباهت فضای زندان به محیط و رفتار عادی زندگی انسان ها می باشد. فضای تنهایی فرصتی برای خودارزیابی زندانی بوجود می آورد. این شرایط به الگوی سکونتی زندانیان (فضای واحد یا اتاق های مجزا) و تراکم (تعداد زندانیان ساکن در هر واحد سطح) بستگی دارند. الگوهای سکونتی زندانیان متفاوت اند و هر کدام دارای محاسن و معایبی می باشند.

الف) سلول تک نفره: سلول های تک نفره فضای خلوت مطلوبی برای شخص زندانی فراهم می کند ولی مطالعات انجام شده نشان می دهند که تنهایی بیش از حد می تواند تاثیری منفی بر روحیه زندانی داشته باشد. از نظر اقتصادی نیز هزینه ساخت سلول های تک نفره بسیار بالا است و مقررین به صرفه نمی باشد. با توجه به تاثیرات مخرب روحی روانی، در سال گذشته حذف سلول های انفرادی صورت گرفت.

ب) سلول دو نفره: سلول های دو نفره موفق تر از سلول های تک نفره بوده اند. در عین حال که شخص زندانی فضای محرومیت و تنهایی مناسبی دارد، کلا ارتباط اجتماعی او قطع و دچار خطر نمی شود.

ج) سلول سه الی شش نفره: در این سلول ها، محرومیت و خلوت زندانی کمتر از سلول های دو نفره می باشد. حتی اگر سرانه فضای هر زندانی در طراحی چنین سلول هایی مطرح و رعایت شود، زندانی از ازدحام و حس شلوغی رضایت نخواهد داشت.

د) خوابگاه جمیعی: نتیجه مطالعات اخیر نشان داده اند که تاثیرات منفی خوابگاه های جمیعی ۱۰ الی ۱۲ نفره از سلول های تک نفره، دو نفره و سه الی شش نفره بیشتر است چرا که درگیری های بین گروه های مختلف فرهنگی، نژادی و عقیدتی بوجود می آید و به ایجاد فشارهای روحی در زندانیان

کارمندان زندان نیز منجر می‌شود.

۷. «ادراک محیطی»: هیچ‌گونه توجیهی برای طراحی تجهیزات نامطلوب و یا انتخاب رنگ‌های کدر، روشنایی ناکافی و مصالح خشن و سرد برای زندانی که هدف آن اصلاح و تربیت مجرمین می‌باشد، وجود ندارد. تمامی این موارد نتایج نامناسبی به همراه خود دارند چرا که حس امیدواری و اشتیاق به بازگشت به اجتماع را، در زندانی از بین می‌برند. چنین خشونتی سیستم کیفری، جامعه را نیز مبتلا می‌سازد، حیاط‌های سرد سیمانی محصور شده با سلول‌ها که از پنجره سلول‌ها زباله به داخل حیاط انداخته شده است را می‌توان به گونه‌ای مناسب‌تر طراحی نمود تراس بندی، لنداسکیپ نرم و چمن کاری شده که هم کارمندان زندان و هم زندانیان از آن لذت ببرند. اهمیت طراحی لنداسکیپ زندان کمتر از داخل آن نمی‌باشد و خود می‌تواند منشا آرامش باشد. عوامل مختلفی در ادراک محیطی تاثیر

گذارند که به برخی از آنان اشاره می‌شود.
الف) «محرومیت حسی»: محرومیت حسی به معنای محدودیت شدید یک یا چند حس از حواس پنج گانه می‌باشد. اگر چه تاثیرات محرومیت حسی طولانی مدت هنوز مشخص نشده، ثابت شده است که یکنواختی و خستگی ناشی از بی‌کاری و عدم مشغله زندانی و فقدان تنوع در تحریب گرایی زندانیان موثراند.

ب) «آسایش حرارتی»: آسایش یا فقدان آسایش حرارت، عکس العمل‌های روانی پیچیده‌ای را به وجود می‌آورد که عواملی چون دما، رطوبت و تهویه هوا بر آن موثراند. در یک زندان، میزان حرکت زندانیان، کیفیت پوشاش و کنترل شرایط هوایی آسایش حرارتی دخیل‌اند. اثبات شده است که شرایط هوایی گرم و با تهویه نامطلوب هوا به افزایش خشونت منجر می‌شود.

ج) «صدا»: سروصدای کی از شایع‌ترین مشکلات زندان‌ها می‌باشد که حتی در زندان‌های جدید نیز رخنه کرده است. در این محیط، برقراری ارتباط

مشکل می‌شود، گفتگوها با صدای بلند صورت می‌گیرد و خواب زندانیان آشفته و نا‌آرام می‌گردد که همه و همه باعث ایجاد فشار روحی و ناراحتی در زندانیان می‌شود. تحقیقاتی صورت گرفته و حاکی از این مطلب هستند که افراد در شرایط پرسرو صدا بیشتر از افراد در شرایط کم صدا، خشونت از خود نشان می‌دهند. سکوت مطلق هدف طراحی آکوستیک یک فرض نیست بلکه هدف فراهم نمودن محیطی است که دارای صوت زمینه متعادل و نه بلند و آزار دهنده باشد و همچنین افراد بتوانند در حد نیاز بشنوند. صدای صحبت عادی بین ۳۵ تا ۷۰ دسی بل و صوت زمینه مابین ۲۵ تا ۵۰ دسی بل می‌باشد. تراز صوتی در فضای خوابگاهی زندان‌ها در زمان‌های مختلف روز متفاوت می‌باشد. در زمان خواب زندانیان تراز صوتی حدوداً ۴۵ دسی بل و در هنگام روز و فعالیت زندانیان این عدد به ۷۵ دسی بل می‌رسد که در آن زمان صوت زمینه بین ۳۵ تا ۴۵ دسی بل می‌باشد. کنترل سرو صدا بایستی از طریق جذب صوت و تفکیک صوت فضاهای مختلف صورت گیرد. انتقال صدا از طریق سقف، دیوار و کف را می‌توان از طریق به کارگیری مصالح همگن و سنگین کنترل نمود. برای کاهش تراز صوتی در فضای روزانه زندانیان، نصب سقف و پانل‌های آکوستیک و موکت که میزان جذب صوتی بالایی دارد، توصیه می‌شود.

د) نورپردازی و دید و منظر: تاثیرات قطع ارتباط بصری انسان با محیط بیرونی می‌تواند نتایج مخربی در روان انسان داشته باشد، تا جایی که می‌تواند منشا اضطراب و افسردگی شود. با وجود این که در بنایی چون زندان ارتفاع پنجره‌ها محدود و دارای ضوابط خاصی می‌باشد. با این وجود به طراحی فضای باز زندان و کیفیت آن تاکید شدیدی می‌شود مانند استفاده از دیواره‌های شیشه‌ای در زندان اتیش. با توجه به عملکرد خاص زندان‌ها، طراحی سیستم نورپردازی و کنترل نور طبیعی بسیار حساس می‌باشد. نور می‌تواند مکان‌های

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۳۳

یکی از پرفشارترین زمان‌های حبس در زندان، زمان پذیرش می‌باشد. در این زمان، اولین برخورد مجرم با زندان میسر می‌شود. ظاهراً این مکان باید ایجاد آرامش و اطمینان نماید تا از حس اضطراب شخص زندانی کاسته شود. افراد ملاقات کننده در محیط زندان کمی حس ناراحتی خواهند داشت در نتیجه فضای ملاقات کنندگان بایستی مکانی دعوت کننده، گرم و صمیمی باشد. وجود فضای انتظار راحت، بخش خدمات مددکاری و سرویس بهداشتی در این بخش الزامی است. فضای استراحت کارمندان بایستی محیطی آرام و گرم و مجهز به وسائل و امکانات استراحت و تفریح آنان باشد چراکه استراحت کارمندان و نگهبانان زندان ارتباط مستقیمی با نحوه عملکرد و برخورد آنان با مسائل زندانیان دارد.

و) «وجهه و نمادگری زندان»: نمای خارجی یک زندان حاوی پیغام‌های مهمی می‌باشد، از یک طرف وجهه و ظاهر یک زندان بایستی به گونه‌ای محکم باشد و به جامعه اطراف حس اطمینان القا نماید و آن را از این مساله مطمئن سازد که در داخل این مکان، قانون کیفری اجرا می‌شود. از طرف دیگر، ظاهر بنای زندان باید برای بیننده قابل قبول باشد و در او حس پذیرش افرادی که از این مکان آزاد می‌شوند، ایجاد نماید. تجربه نشان داده است که یک وجهه خشن و خشک باعث ایجاد رفتارهای منفی نسبت به زندان می‌شود و بالعکس، یک نمای

نرم، میزان پذیرش اجتماعی را بالا برده است. ز) «عرصه‌های مختلف زندان»: با در نظر گرفتن عملکردهای مختلف زندان، می‌توان تمامی فضاهای را به سه عرصه تقسیم نمود. این عرصه‌ها شامل عرصه زندانیان، عرصه کارمندان زندان و عرصه ملاقات کنندگان هستند.

• «عرصه زندانیان»: این بخش مهم‌ترین و حساس‌ترین قسمت زندان می‌باشد و باید مجهز به سیستم امنیتی دقیقی گردد. این بخش شامل فضاهای خوابگاهی و سلول‌ها، اصلاحی و تربیتی

با عملکرد مختلف را تعریف مصالح و خصوصیات جداره‌ها را تقویت، رفع خستگی و یکنواختی و سلسله مراتب بصری در فضا ایجاد کند. مبحث نورپردازی شامل تامین نور طبیعی، نورپردازی داخلی و نورپردازی خارج بنا می‌باشد.

• «نور طبیعی»: در طول چند دهه اخیر تامین نور طبیعی همواره عامل مهمی در طراحی زندان‌ها بوده است. آزمایشات بسیاری در زمینه تاثیرات روانی فضاهای فاقد نور طبیعی صورت گرفته است و به این نتیجه رسیده‌اند که پنجره‌تها یک عنصر تجملاتی نیست بلکه عدم برقراری ارتباط با محیط بیرونی منشأ فشار روحی و افسردگی می‌باشد.

• «نورپردازی داخلی»: زندان دارای مکان‌های متعدد با عملکردهای گوناگونی می‌باشد که هر کدام آن‌ها نیاز و ضوابط نورپردازی متفاوتی دارد. در فضای خوابگاهی زندانیان، تاسیسات نورپردازی بایستی مقاوم و غیر قابل شکستن باشد و به سقف یا دیوار نصب گردد. بهترین نوع نورپردازی برای چنین مکانی لامپ مهتابی کم مصرف می‌باشد که توسط نگهبانان بخش و یا دستگاه خودکار کنترل شوند. در هر محیطی نور قابل استفاده از دیوار، سقف، کف و سایر سطوح منعکس می‌شود. رنگ‌هایی مانند سفید و شیری میزان استفاده از نور را به حداقل می‌رساند. به کار بردن رنگ‌های تیره در سطوح باعث جذب بیشتر نوری که به آن تابیده می‌شود می‌گردد.

• «نورپردازی خارجی»: نورپردازی محوطه بایستی به گونه‌ای باشد که دید را به حداکثر برساند و شامل نورپردازی پارکینگ، دسترسی‌های پیاده و مسیرهای سواره می‌باشد. تمامی تاسیسات نورپردازی خارجی بایستی درخشنده متوسط داشته باشد و باعث خیرگی افراد و یا تجهیزاتی که آن مناطق را کنترل می‌کنند نشود.

ه) «طراحی فضاهای حساس»: فضاهای حساس زندان شامل بخش‌های پذیرشی، ملاقات، استراحت کارمندان و حمایت از زندانیان آزاد شده می‌باشد.

- ستوده، هدایت الله (۱۳۷۸) آسیب شناسی اجتماعی، ۱۳۷۸.
- شاملو، سعید (۱۳۷۰) روانشناسی بالینی، تهران، انتشارات رشد.
- شریعتمداری، احمد (۱۳۷۲) شرح و تفسیر لغات قرآن بر اساس تفسیر نمونه، ج ۱، موسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- صالح ولیدی، محمد (۱۳۷۲) حقوق جزای عمومی، انتشارات سمت، چاپ دوم.
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷) ویژگی های محیطی فضاهای شهری امن، تهران، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- صدی، جمیل (۱۳۸۴) امنیت اجتماعی در سنجش، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، تهران، دانشگاه تهران.
- عبدی، عباس (۱۳۸۳) آسیب شناسی اجتماعی، تاثیر زندان بر زندانی با همکاری و مشارکت مهران شهرابزاده، تهران، انتشارات نور.
- عمید (۱۳۴۵) فرهنگ عمید، جلد اول، انتشارات جاویدان علمی.
- عمید زنجانی (۱۳۶۷) فقه سیاسی، ج ۳، حقوق بین الملل اسلام، تهران، انتشارات امیر کبیر.
- فوکو، میشل (۱۳۷۹) ایران روح یک جهان بی روح، ترجمه نیکو سرخوش، تهران، نشر نی.
- فوکو، میشل (۱۳۹۰) مراقبت و تنبیه، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهان دیده، تهران، نشر نی.
- قائمی، علی (۱۳۶۸) آسیب ها و عوارض اجتماعی، انتشارات امیری.
- کی نیا، مهدی (۱۳۴۶) علوم جنایی، انتشارات دانشگاه تهران.
- کیائی، حسین (۱۳۸۱) بازداشت موقت و تبیین مبانی فقهی و حقوقی آن، استاد راهنمای عبدالعلی توجیهی.
- مبارکی، داود (۱۳۷۵) پژوهش اجتماعی، پایان نامه ارشد، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی آموزشی، ورزشی و فرهنگی) بهداری، کارگاهی و مراقبت پس از خروج می باشد.
- «عرصه کارمندان»: در این عرصه از زندان، رعایت مسائل امنیتی نسبت به بخش نخست در درجه دوم قرار می گیرد. این عرصه شامل قسمت های اداری، پذیرش خدمات و پشتیبانی، حفاظتی و محل استراحت و زندگی زندانیان می باشد.
- «عرصه ملاقات کنندگان»: این بخش قبل از بخش زندانیان واقع می باشد که بعد از مرحله کنترل، امکان دیدار توسط خانواده با زندانیان انجام شود. فضاهای تشکیل دهنده این عرصه شامل ملاقات تلفنی، حضوری و خصوصی می باشد.
- منابع و مأخذ**
- احقر، منوچهر (۱۳۸۵) پیشینه تاریخی و آثار باستانی همدان، انتشارات آفرین.
- بکائی، شیخ محمدحسین (۱۳۷۴) کتاب نامه بزرگ قرآن کریم، نشر قبله.
- بنیاد امانی، محمود (۱۳۷۷) امنیت و جرم خیزی در شهر، ترجمه حسین صداقت، نشریه مطالعات جغرافیای شهری، نشر پردازش گستر.
- بواندیا فرناندو گومز (۱۳۸۰) جرائم شهری: گرایشها و روشهای مقابله با آنها، ترجمه فاطمه گیوه چیان، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- بوزان، باری (۱۳۷۸) مردم، دولت ها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، انتشارات پژوهشکده، تهران.
- پیرنیا، حسن (۱۳۶۲) تاریخ باستانی ایران، تهران، انتشارات دنیای کتاب.
- دانش، تاج زمان (۱۳۶۹) مجرم کیست؟ جرم چیست؟، نشر نور.
- ربیعی، علی (۱۳۸۳) مطالعات امنیت ملی، تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
- رضازاده، راضیه (۱۳۸۰) بحران ادراکی- رفتاری در فضای شهری، ماهنامه شهرداری ها، ویژنامه شماره ۵.

درمانی زنجان، ۱۳۸۲، شماره ۴۵

پژوهی، نوید (۱۳۷۴) ندامتگاه و مرکز بازپروری زنان،
پایان نامه ارشد، استاد راهنما محمد نصیری انصاری،
دانشگاه تربیت مدرس.

---- (۱۳۷۲) آیین نامه زندان ها و اقدامات تأمینی
مصوب، سازمان زندانها.

Carmona, M. (2001) Sustainable Urban Design - A Possible Agenda, In (eds.) Layard, A., Davoudi, S., and Batty, S., Planning for a Sustainable Future Carmona, M; Health T; and Ties dell S (2003) Public places Urban spaces, New York: Architectural press

Fairweather, L& Mc Conville,s., 2000,prison Architecture_policy,design and experience,Architectural press.

Ferri, E., La socialie criminelle paris, 1908 Phillips,T.S.& Griebel, M.A., 2003,Building Type Basics for Justice Facilites,wiey, 1966. Stefani, G.& Levasseure, G.& Jambu-Merlin, R,1978. Catton, C. (1993) "Crime Prevention and Sustainable Development", Open House International, 24(1), pp. 33-40.

Collin (1997) Indicators for the Strategy for Sustainable Development, New York, NY: Vintage Books.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Automn 2015

۲۳۵

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۰ پاییز ۹۴
No.40 Autumn 2015

۲۳۶